

VYTAUTO
DIDŽIOJO
UNIVERSITETAS
MCMXXI

LIETUVOS
SOCIOLOGŲ
DRAUGIJA

Lietuvos
mokslo
taryba

IX-oji nacionalinė Lietuvos sociologų draugijos konferencija

„(Ne)lygybės, galia ir socialinis teisingumas šiuolaikinėje visuomenėje“

Lapkričio 17 d., penktadienis
Socialinių mokslų fakultetas
(Jonavos g. 66, Kaunas)

Konferencijos mokslinis ir organizacinis komitetas

Milda Ališauskienė (vadovė)

Aušra Maslauskaitė

Artūras Tereškinas

Jurga Bučaitė-Vilkė

Rasa Indriliūnaitė

Ieva Dryžaitė

Almanė Pakrijauskaitė

Konferencijos tvarkaraštis

8.45 – 9.30	Registracija
9.30 – 10.45	Konferencijos atidarymas ir plenarinė sesija
10.45 – 11.15	Kavos pertrauka
11.15 – 12.15	1 ir 2 semi-plenarinės sesijos
12.15 – 13.15	Pietų pertrauka
13.15 – 14.30	1, 2 ir 3 paralelinės sesijos
14.30 – 14.45	Kavos pertrauka
14.45 – 16.30	4 ir 5 paralelinės sesijos
16.30 – 16.45	Kavos pertrauka
16.45 – 18.00	6, 7, 8 paralelinės sesijos
18.00 – 20.00	Visuotinis susirinkimas

Konferencijos atidarymas ir plenarinė sesija.

206 auditorija.

Moderatorė: Milda Ališauskienė

Sveikinimo žodis. VDU SMF dekanas Algis Krupavičius.

Sveikinimo žodis. LSD prezidentė Milda Ališauskienė.

2017 m. Geriausio magistro darbo konkurso rezultatai. Aistė Balžekienė.

Strengthening Sociology's Commitment to Social Justice

Margaret Abraham, Tarptautinės sociologų asociacijos prezidentė, Hofstra University, US.

Abstract

In a violent, unequal and divided world, striving for social justice seems an immensely challenging endeavour. Although the issues vary in their manifestations in different contexts, at its core social justice is premised on the principle that every human being matters, that every person has the right to equality and fundamental liberties, to

security and dignity. As sociologists interested in civil society, and given the interdisciplinary scope of our discipline, we are well situated to address issues of social justice.

This presentation will address inequalities, violence and injustices. It considers the role and responsibility of sociologists to generate and share knowledge and to engage in collective action for social change within and across contexts. Some of the successes, challenges, possibilities and pitfalls in linking research and activism for social justice will be shared. It explores ways to collaborate and coordinate a diverse global network of sociologists to draw upon their research and practices, theoretical frameworks and methodologies for contouring a more just world. The role of the International Sociological Association as an intellectual and organizational space for such dialogue, debate and action will be discussed.

I Semi-plenarinė sesija “Klasės ir galios pokyčiai”

206 auditorija

Moderatorė: Rūta Žiliukaitė

Lietuvos paskutiniojo dešimtmečio klasinė struktūra tarptautiniame lyginamajame kontekste: stabilumas ar pokyčiai?

Vaidas Morkevičius, KTU, Zenonas Norkus, VU

Santrauka

Panaudojant Europos socialinio tyrimo 4-7 bangų (2008-2014 m.m.) duomenis, analizuojami Lietuvos paskutiniojo dešimtmečio klasinės struktūros pokyčiai. Analizei naudojamas Davido Rose ir Erico Harrisono modifikuotas neovėberiškas Roberto Eriksono, Johno Goldthorpe'o ir Lucienne Portocarero (EGP) klasių modelis, kuris remiasi prielaida, kad kapitalistinėje rinkos visuomenėje gero gyvenimo šansų pasiskirstymą stipriausiai įtakoja individo užimamos padėties darbo rinkoje bei darbovietėje. Nagrinėjamas laikotarpis apima Lietuvą 2009-2011 m. sukrėtusių ekonominę krizę. Jo metu vyko ir labai intensyvi emigracija. Ar šie procesai paveikė Lietuvos klasinę struktūrą, ir koks įvykių pokyčių pobūdis ir mastas? Ar Lietuvos klasinė struktūra keitėsi ta pačia kryptimi ir tokiu pačiu mastu, kaip ir kitose Europos šalyse. Visų pirma – ar tie pokyčiai buvo kuo nors ypatingi palyginus su kitomis Baltijos šalyse, su kuriomis Lietuvą sieja istorinio likimo bendrumas? Ar mažėjant Lietuvos ekonominiam atotrūkiui nuo Europos Sąjungos priešakinio krašto šalių, lygiagrečiai vyksta jos ir kitų pokomunistinių šalių klasinių struktūrų konvergencija? Drauge su klasinės struktūros pokyčiais žvalgomos klasinės nelygybės kaitos tendencijos: kaip paskutiniu metu dešimtmečiu keitėsi subjektyviai suvokiamas ekonominis saugumas, sveikatos būklė, pasitenkinimas gyvenimu ir pan.? Ar klasinė nelygybė didėjo, mažėjo, ar buvo stabili?

Galios klasės samprata

Arvydas V. Matulionis, LSTC

Santrauka

Šiuolaikinėje visuomenėje skiriu 4 klases: galios, specialistų, paribio ir užribio. Pagrindinis skirstymo rodiklis yra galia. Galios klasė išskiriama dėl aukščiausios galios laipsnio įvairiose srityse: finansuose, politikoje, karyboje, moralėje, kultūroje ir kitose.

Jaunimo apsirūpinimas būstu Lietuvoje ir ES: problemos ir galimybės

Rūta Brazienė, VDU

Santrauka

Jaunimo apsirūpinimas būstu – viena iš aktualiausių šiuolaikinių socialinių problemų. Pažymėtina tai, kad dauguma jaunų žmonių gyvena būstuose, kurie neatitinka kokybiško būsto sampratos, be to, perėjimas iš tėvų namų į nuosavą ar nuomotą būstą yra sudėtingas, pastaruoju metu pastebima tendencija, kad vis vėlesniame amžiuje jauni žmonės pasiryžta palikti tėvų namus ir t.t. Nuosavo būsto įsigijimas daugeliui jaunų žmonių tampa didžiu iššūkiu ir finansine našta. Šia tema plačiai diskutuojama įvairių šalių mokslinėje literatūroje (Forest, 2012; Mackie, 2012; Ronald&Hirayama, 2009 ir t.t.). (Billari, Liefbroer, 2010). Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti jaunimo apsirūpinimo būstu problemas bei galimybes Lietuvoje bei pateikti palyginimus su kitų ES šalių situacija. Mokslinę problemą nusako šie klausimai: 1) kokias pagrindines jaunimo apsirūpinimo būstu problemas galime identifikuoti Lietuvoje ir ES? 2) kaip jaunimo apsirūpinimo būstu galimybės skiriasi skirtingose gerovės valstybės modelio šalyse? Teorinį tyrimo pagrindimą sudaro gerovės valstybės (Grandner, 2017; Boelhouwer, Hoekstra, 2009), socialinės nelygybės bei atskirties teorijos ir kt. Apžvelgiami įvairiose šalyse atlikti jaunimo apsirūpinimo būstu tyrimai (Campos; 2016; Pato&Pereira, 2016; Lawson&Keams, 2016; Mackie, 2016; Mingez, 2016; Bricolori&Sabatinelli ir kt.) bei išsamiai aptariami pagrindiniai veiksniai, lemiantys apsirūpinimo būstu galimybes (išsilavinimas, užimtumo statusas, tėvų statusas, būsto politika, kultūrinės tradicijos ir t.t.) ir pagrindines problemas. Tyrimo empirinę bazę sudaro Europos sąjungos pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo (EU-SILC) duomenys bei Europos gyvenimo kokybės duomenys. Empirinėje analizėje naudojami 2004-2016 m. bei Europos gyvenimo kokybės tyrimo duomenys. Tyrimo rezultatai atskleidė jaunimo apsirūpinimo problemas Lietuvoje ir ES, bei leido identifikuoti jaunimo apsirūpinimo galimybių skirtumus pagal skirtingus gerovės valstybės modelius.

II Semi-plenarinė sesija “Socialinė įtrauktis ir galia”

108 auditorija

Moderatorė: Aušra Maslauskaitė

Kur veda Lietuvos socialinės įtraukties politikos greitis?

Arūnas Poviliūnas, VU

Santrauka

Pranešime kritiškai vertinamos priemonės, kaip būtų galima atsakyti į klausimus, kodėl Lietuvos socialinės įtraukties politikos profilis yra būtent toks, koks yra, ir kodėl įvairūs ES bandymai skatinti socialinės politikos konvergenciją nėra tokie efektyvūs, kaip tikimasi. Radikaliau pagrindinį pranešimo klausimą būtų galima suformuluoti taip: kodėl socialinės įtraukties politikos priemonių požiūriu konverguoti turėjusi socialinė įtraukties politika socialinės politikos rezultatų požiūriu ir toliau diverguoja.

Apibūdinant socialinės įtraukties politikos profilį ir iliustruojant jį konkrečiais socialinės politikos pavyzdžiais, formuluojama socialinės politikos konvergencijos ir divergencijos dichotomija. Pranešime kritiškai įvertinamos socialinės įtraukties politikos konvergenciją turėjusios ir vis dar turinčios skatinti priemonės, būtent atviro koordinavimo metodas bei naujas Europos Sąjungos politikų ir biurokratų rengiamas instrumentas Europos socialinių teisių piliorius (European Pillar for Social Rights). Ieškant paaiškinimo, kodėl socialinės įtraukties politika, užuot konvergavusi, diverguoja, pasitelkiamos D. C. Northo institucinės kaitos teorija, kuri pabrėžia transakcinius institucinių konsteliacijų kaitos kaštus, ir A. Schüthzo socialinio žinojimo tipologijos teorija, kuri suteikia įrankių aiškintis, kaip institucinės konsteliacijos įsitvirtina skirtingose socialinio žinojimo struktūrose. Pranešime bus bandoma kritiškai įvertinti Europos vertybių tyrimo galimybes socialinės įtraukties politikos keliui arba socialinės įtraukties institucionalizacijos formoms aprašyti. Pranešime analizuojami Lietuvoje atliktų tyrimų duomenys, kurie galėtų būti priskiriami ekspertų ir gerai informuotų piliečių socialinio žinojimo tipams. Lietuvos socialinės įtraukties politikos ekspertai ir šioje srityje dirbantys specialistai, kurie atitinka gerai informuoto piliečio apibrėžimą, yra linkę sureikšminti griežtas taupymo priemones ir socialinės kontrolės didinimą.

Interesų grupių galia ir pajamų mokestis: Lyginamoji Baltijos šalių analizė

Eugenijus Dunajevas, LSTC

Santrauka

Egzistuoja skirtingi požiūriai į interesų grupių vaidmenį politinių sprendimų turinio nustatymo atžvilgiu. Pluralistiniame požiūryje interesų grupės yra neatsiejamos nuo demokratijos, tuo tarpu elito teorijose interesų grupių veikla suvokiama kaip iššaukianti socialinę nelygybę.

Siekiant įvertinti interesų grupių veiklos rezultatus socialinėje politikoje ir konkrečiai pajamų nelygybės atžvilgiu, lyginome pajamų mokesčio elementus trijose Baltijos šalyse pagal tai kaip jie veikia pajamų nelygybę.

Baltijos šalys yra panašios pagal savo socialinę, ekonominę ir institucinę struktūrą, kas leidžia eliminuoti specifinių veiksnių poveikį lyginamosios analizės rezultatams.

Remdamiesi elito teorijų įžvalgomis darėme prielaidą, kad interesų grupės siekia tokios pajamų mokesčio konfigūracijos, kuri yra kiek įmanoma naudingesnė konkrečiai grupei. Jeigu lyginant atskirus pajamų mokesčio elementus galime identifikuoti skirtumus tarp Baltijos šalių, tada galime kalbėti ir apie galios skirtumus tarp atskirų interesų grupių Baltijos šalyse.

Kiekvieno mokesčio struktūra sudaro trys pagrindiniai elementai: tai, nuo ko skaičiuojamas mokestis, mokesčio tarifas ir tai, kas yra išskaičiuojama iš mokesčio objekto. Būtent šios pajamų mokesčio dalys ir buvo lyginamos.

Tuo pačiu buvo siekiama įvertinti kaip atskiras pajamų mokesčio elementas veikia pajamų perskirstymą – perskirto pajamas regresyviai ar progresyviai ar neperskirto.

Siekiant tai nustatyti buvo naudojami namų ūkių biudžetų tyrimo metu surinkti duomenys ir buvo identifikuojami kas yra konkretaus pajamų mokesčio elemento naudos gavėjai pagal pajamas (socialinė grupė) ir kokia yra tos grupės dalis lyginant su visa populiacija.

Moderniosios Lietuvos raidos lūžiai XX a. pabaigoje: socialinių politikų agentų vaidmuo

Vylius Leonavičius, VDU

Santrauka

Lietuvos visuomenė XX a. pabaigoje paskelbusi ir įtvirtinusi politinę Nepriklausomybę, įgyvendino radikalius ne tik politinius, bet ir socialinius, ekonominius bei kultūrinius pokyčius, kurie lėmė modernios Lietuvos visuomenės raidos krypties, pobūdžio ir turinio pokyčius. Apibendrintai galima teigti, kad prasidėjo grįžimas/perėjimas iš visuomenės sovietinės/sovietinio laikotarpio modernizacijos tipo, priskirtino ankstyvajai modernybei, į vakarietiškojo tipo modernybę, kuri šiandien apibūdinama vėlyvosios modernybės sąvoka. Staigus grįžimas/perėjimas tapo milžinišku iššūkiu ne tik visuomenei, bet pirmiausiai visuomenės raidai reikšmingus sprendimus priimančioms socialiniams agentams, nes ne tik buvo/yra grįžtama į vakarietiško tipo modernizaciją, bet ir naują jos raidos etapą – vėlyvąją modernybę. Lietuvos moderniosios visuomenės grįžimas/perėjimas analizuojamas visuomenės struktūriniu ir socialinio agento sociologiniu požiūriu. Akivaizdu, kad tokiam radikaliai grįžimui/perėjimui buvo ir yra reikalingas ne tik atitinkamas socialinių agentų patyrimas, intelektualiniai bei kultūriniai resursai, kurių išieinant iš sovietinės sistemos dėl objektyvių buvusios sistemos vykdomos kontrolės ir izoliacijos ypač trūko, bet ir galios struktūrų agentų mentalitetas – kolegialus ir įtraukiantis įvairius visuomenės socialinius agentus (galios struktūrų bendrabiavimas, NVO ir t.t.) bei visuomenės atžvilgiu atsakingai priimančias sprendimus dėl jos socialinės, ekonominės, kultūrinės raidos kryptį pasirinkimo.

Analizuojant socialinius visuomenės pokyčius, pranešime ne tik remiamasi *ankstyvosios* (kietosios, pirmosios) ir *vėlyvosios* (takiosios, refleksyvosios, rizikos visuomenės) modernybės, bet ir *sovietinės* bei *sovietinio laikotarpio modernizacijos* koncepcijomis ir sąvokomis. Pastarosios koncepcijos ir sąvokos leidžia aiškiau artikuliuoti sovietiniu

laikotarpiu vykdytą Lietuvos visuomenės modernizaciją bei šiandieninėje socialinių ir humanitarinių mokslų literatūroje vykstančias diskusijas dėl sovietizacijos ypatumų, ir jų įtakos posovietinių pokyčių sprendimams.

Nežiūrint tai, kad kiekvienos visuomenės įvairios gyvenimo sritys (sveikatos priežiūros sistema, žemės ūkis, urbanizacija ir t.t.) turi savo funkcionavimo ir raidos savitų ypatumų, jos kartu yra tam tikro visuomenės tipo sudėtinės struktūrinės dalys bei turi tarpusavio panašumų, o šių sričių socialinių agentų pasirinkimai ir plėtojamos politikos turi tam visuomenės tipui būdingų universalių bruožų

Pranešime aptariami du atvejai. Remiantis atliktais interviu bei moderniosios visuomenės teorijomis, pranešime aptariami posovietinio laikotarpio vyksusių sveikatos priežiūros sistemos ir žemės ūkio politikų panašumai ir kai kurios pasekmės.

1 paralelinė sesija “Kultūrinės ir socialinės nelygybės ir teisingumas”

323 auditorija

Moderatorė: Rasa Indriliūnaitė

Kultūrinių homologijų paieškos: kultūros kūrėjai, klaipėdiečių habitus ir socialiniai skirtumai

Liutauras Kraniauskas, Sigita Kraniauskienė, KU

Santrauka

2016 m. pabaigoje atlikta Klaipėdos gyventojų apklausa (n=609) atskleidė, kad tik trečdalis uostamiesčio gyventojų savo laisvalaikį sieja su kultūros vartojimu ir kad jie yra neįnorūs kultūros vartotojai. Toks abejingumas kultūrai žeidė profesionalaus meno bendruomenę, o ypač piktino tai, kad paprasti klaipėdiečiai svarbiausiais miesto kultūros žmonėmis įvardija pop kultūros atstovus ir atlikėjus, o ne tuos, kurių kūrybinė veikla yra anapus komercinio racionalumo modelių. Sociologiškai šiuos trivialius duomenis galima interpretuoti kaip tradicinę profesionalios ir populiarios kultūros skirtį (*highbrow/lowbrow*) bei jos palaikomas vidines kultūros lauko įtampas, kur žemesnių klasių skonio dominavimas leidžia legitimuoti profesionalios kultūros kūrėjų išskirtinį statusą ir reikalavimus diegti būtent jų interesus atliepiančią kultūros politiką. Kita vertus, išmoktos P. Bourdieu pamokos apie *habitus*, suponuoja subtilią kultūros vartojimo formų ir socialinių skirtumų jungtį – gyventojų perkamoji galia ir ekonominė pozicija struktūriškai atsispindi jų kultūriniame skonyje ir preferencijose.

Apklauso duomenys ir sociologinė vaizduotė leidžia kelti daug įdomių ir provokuojančių klausimų (pvz., ar Klaipėdai būdinga demokratiška, ar „muzikiška“ kultūra? kokios yra kultūrinio neįnoringumo priežastys? ir pan.), tačiau metodologiniu ir empirinės analizės požiūriais svarbi yra kultūrinės homologijos problema: kaip jas konstruoti kaip sociologiškai prasmingas kategorijas ir ką jos implikuoja? Pasitelkus empirinę medžiagą pranešime konkrečiau norima aptarti tris klausimus: 1) kaip meninių žanrų preferencijos, kultūros lauko suvokiniai ir elgesys jungiasi į vientisą prasminę visumą, įgalinančią

identifikuoti netapačias socialines grupes? 2) kokia galėtų būti vidinė homologinių jungčių ir jų variacijų logika? 3) ar homologiniai skirtumai, potencialiai rekonstruojami kultūros vartojimo/suvokimo plotmėje, atspindi socialinę stratifikaciją ir turtinę nelygybę?

“Ar namuose keptas pyragas gali virsti kyšiu?: požiūriai į dovanų dovanojimo mokytojams valstybinėse mokyklose Lietuvoje praktikas

Kristina Šliavaite, VDU

Santrauka

Pranešime analizuojama kaip skirtingos mokyklų bendruomenės grupės – mokytojai ir mokinių tėvai interpretuoja dovanų dovanojimo mokytojams praktikas valstybinėse mokyklose Lietuvoje. Empiriniai duomenys rodo, jog dovanos mokytojams nuo mokinių klasės gali būti dovanojamos įvairiomis progomis – mokytojų dienos, tokių kalendorinių švenčių kaip Kalėdos, mokslo metų baigimo proga ir kitomis. Teigsime, jog tiek mokytojų, tiek tėvų grupėse skiriasi požiūriai į šias dovanų dovanojimo praktikas, o tuo pačiu šių praktikų vertinimai atskleidžia skirtingus požiūrius į tai, kokiais principais turėtų būti kuriamas bendrumas. Pranešime analizuojami empiriniai duomenys, kuriuos autorė surinko stebėjimo bei dalyvaujančio stebėjimo metodais, kokybinio interviu metodu. Analizuojama ir medžiaga iš kai kurių viešai prieinamų diskusijų puslapių internete.

Istorinio teisingumo samprata spaudoje lietuvių ir rusų kalbomis kaip dviejų skirtingų Lietuvos gyventojų grupių socialinės atskirties patirčių atspindys

Andrius Marcinkevičius, LSTC

Santrauka

Pranešime, šiuo metu įgyvendinamo projekto tyrimo rezultatų pagrindu, pristatomos įžvalgos, kaip XX a. antrosios pusės reikšmingų Lietuvai istorinių laikotarpių (Antrojo pasaulinio karo, pokario ir Sąjūdžio) įvykių interpretavimas šalies spaudoje lietuvių bei rusų kalbomis konstruoja istorinio teisingumo sampratą tarp skirtingų tautybių (rusų ir lietuvių) gyventojų. Istorinis teisingumas šiuo atveju – tai socialinės atskirties patyrimas ir suvokimas istoriniame kontekste, išreikštas per individualų santykį su šalies praeitimi bei 2015–2016 metų (tyrimo laikotarpis) politiniais, ekonominiais ir socialiniais procesais. Pagal numatytą tyrimo metodologiją buvo atrinktos, susistemintos ir išanalizuotos 2015–2016 metų populiariausio Lietuvos internetinio dienraščio DELFI lietuvių ir rusų kalba, o taip pat spausdintų dienraščių ar savaitraščių šiomis kalbomis (Lietuvos rytas, Mūsų Respublika, Litovskij Kurjer, Obzor) publikacijos. Šį pasirinkimą lėmė tai, kad žiniasklaida nuolat išlieka vienu iš esminių Lietuvos visuomenės nuostatų įvairiais klausimais formavimo šaltiniu. Ypač ryškiai spaudoje lietuvių ir rusų kalba tekstuose atsiskleidžia XX a. antrosios pusės istorinio pasakojimo skirtumai, kurie neretai aktualizuojami šiuolaikinių politinių, socialinių ir etninių procesų kontekste bei pasitarnauja tokiu būdu socialinės atskirties tarp Lietuvos gyventojų grupių brėžimui.

Dėmesys skirtingiems istorinio pasakojimo epizodams ar herojams dažniau prisideda prie paralelinio Lietuvos valstybės praeities suvokimo konstravimo minėtų spaudos leidinių auditorijoje negu prie sąlyčio taškų paieškos (skirtingai apibrėžiami istoriniai herojai, jų nuopelnai ir kaltės Lietuvai, istorinių įvykių ar veikėjų įamžinimo klausimai). Pastaraisiais metais rodytas dėmesys karinio konflikto tarp Rusijos ir Ukrainos pasekmėms, Vilniaus Žaliojo tilto skulptūrų nukėlimo istorijai, Rūtos Vanagaitės „Mūsiškių“ pasirodymo paskatintai Holokausto tematikai ir kitiems šalies visuomenę jaudinantiems klausimams byloja apie atskirų gyventojų grupių patiriamas atskirties socialinę dimensiją bei skatina svartyti apie tai, kada teisingumas vienos etninės grupės ar individų atžvilgiu tampa neteisingumu kitos grupės ar individu atžvilgiu. Pristatant pranešime įžvalgas šia tematika bus remiamasi teisingumo sampratą (Hayden 2014), taip pat žiniasklaidos vaidmenį ir jos santykį su istorinio pasakojimo konstravimu (Cheskin 2012, 2013) tyrėjančių mokslininkų darbais.

Kalbinės nelygybės: publikavimo ypatumai humanitariniuose moksluose

Aldis Gedutis, KU

Santrauka

Humanitariniuose moksluose (HM) nuolat susiduriama su publikacijų kalbos klausimu, kuris dažnai įgyja imperatyvo pavidalą, reikalaujantį „mokslineis“ straipsnius skelbti angliškai, o nacionalines kalbas palikti „mokslo populiariaimui“ ar aktualių idėjų perteikimui vietinei rinkai, t. y. publicistikai, eseistikai bei komentarams. Tokiu būdu publikacijų kalba didina HM kalbinę nelygybę. Diskusijose apie HM publikacijų kalbas galima išskirti mažiausiai tris persidengiančias, tačiau tuo pat metu nebendramates HM rūšis, kurias sąlyginai galima įvardinti: *globalūs* HM, *pusiau-globalūs* (arba dvikalbiai) HM, *nacionaliniai* HM. (1) *globalūs* HM tekstus publikuoja (kaip taisyklė, gimtąja) anglų kalba. Dėl anglų kalbos dominavimo globalių HM atstovai įgyja privilegijuotą statusą, todėl jie gali nesunkiai diktuoti akademines madas ir didinti savo įtaką. Kitomis kalbomis rašantis HM atstovai globaliais tampa tik tuomet, kai jų tekstai išverčiami į anglų kalbą. (2) Ne iš anglakalbės aplinkos kilę pusiau-globalūs HM publikacijas skelbia mažiausiai dviem kalbomis. Jie ieško tinkamo balanso tarp gimtosios ir anglų kalbų, nes, viena vertus, jie siekia įsitvirtinti ir išlikti globaliame anglakalbiame diskurse, kita vertus, jie privalo paisyti savo nacionalinio konteksto. (3) Lokalūs HM publikuoja nacionalinėmis kalbomis. Jie mato savo misiją tirti savo istorinį, kultūrinį ir lingvistinį kontekstą ir prisiimdami atsakomybę už idėjinę bendrapiliečių gerovę. Todėl jiems nerūpi nei tarptautinis poveikis, nei globalūs kontekstai. (2) ir (3) perspektyvos įgyja pridėtinę vertę, nes jos padeda išryškinti tas kalbines problemas, kurios iš principo negali būti aktualizuotos globaliame HM diskurse. Pranešime sistemaiškai pateikiami ir kritiškai peržiūrimi visų pusių argumentai, bylojantys kalbinių HM nelygybių klausimais.

2 paralelinė sesija “Socialinių judėjimų galios ir raiškos formos”

108 auditorija

Moderatorė: Ilona Tamutienė

Vietos demokratijos, diskursas: kaip gyventojai vertina politinį dalyvavimą vietos klausimuose

Jurga Bučaitė-Vilkė, VDU

Santrauka

Pranešime bus pristatoma, kaip keičiasi politinės lyderystės savivaldoje procesai, žvelgiant į Lietuvos savivaldybėse gyvenančių asmenų nuostatas vietos demokratinio dalyvavimo klausimais. Pagrindinis problematis klausimas siejamas ne tik su pokyčiais vietos politinės sistemos lyderystėje, atsižvelgiant tiek į administracinių savivaldos reformų kontekstą, tiek į naujai pristatytą tiesioginių mero rinkimų modelį. Taip pat bandoma identifikuoti normatyvinius pokyčius vietos gyventojų įgalinimo procese. Pranešime remiamasi dvejopa - atstovaujama ir dalyvaujama demokratinio dalyvavimo vietos lygmeniu koncepcija, aiškinančia skirtingas piliečių nuostatas ir vertybes dalyvavimo demokratinuose sprendimų priėmimo mechanizmuose aspektu. Teorines įžvalgas iliustruoja reprezentatyvios kiekybinės Lietuvos gyventojų apklausos, atliktos 2016 vasario-kovo mėn. rezultatai. Apklausos metu buvo apklausti 1006 vyresni nei 18 metų amžiaus respondentai, siekiant iširti Lietuvos gyventojų požiūrį į besikeičiančias mero funkcijas, galios ir lyderystės pozicijas, taip pat įvertinti decentralizacijos ir vietos valdymo reformų poveikį vietos gyventojų demokratiniam dalyvavimui savivaldoje. Apklausa vykdyta įgyvendinant projektą “Lietuvos merai: politinės lyderystės dėmenys vietos savivaldoje” Nr. MIP-031/2015. Empiriniai tyrimo rezultatai atskleidžia, kokios formuojasi skirtingos gyventojų nuostatos į dalyvaujamą ir/ar atstovaujamą demokratijos modelių įgyvendinimą savivaldoje, priklausančios tiek nuo sociodemografinių veiksnių, tiek nuo bendrų savivaldos tikslų ir pasiekimų vertinimo. Pavyzdžiui, gyventojų apklausos rezultatai rodo, kad atstovaujamosios vietos demokratijos modelį labiau linkę palaikyti vyresnio amžiaus, bet didesnes pajamas ir aukštesnį išsilavinimą turintys gyventojai. Priešingai, dalyvaujamosios vietos demokratijos modelis palankiau vertinamas tų gyventojų, kurie gyvena didmiesčių savivaldybėse. Skirtingas dalyvaujamosios ir atstovaujamosios vietos demokratijos formų vertinimas atskleidžia fragmentišką požiūrį į savivaldą Lietuvoje. Viena vertus, tai gali simbolizuoti ribotą vietos sprendimų priėmimo galią ir piliečių stebėsenos ir kontrolės institucijų trūkumą, kurios galėtų kontroliuoti išrinktų vietos politikų sprendimus. Taip pat itin aktualus ir "tinkamo" savivaldybės dydžio ir gyventojų įtraukimo į politinių sprendimų procesą klausimas.

Vietos valdžios ir piliečių politinė komunikacija socialiniame tinkle „Facebook“: Lietuvos savivaldybių atvejis

Ieva Aurylaitė, KTU

Santrauka

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje daug gilinamasi į pilietinės visuomenės sampratą, akcentuojama pilietinio dalyvavimo tyrinėjimų svarba, padedanti užtikrinti demokratijos kokybę. Vietos savivaldos valdymo specifika tinkamiausiai padeda paaiškinti politinės galios decentralizacijos procesas, kurio metu politikams ir jų rinkėjams perduodama daugiau galių – įtakos sprendžiant aktualias bendruomenines problemas. Informacinių technologijų plėtra transformavo tradicines pilietinio dalyvavimo formas, kurias naujosios – elektroninės dalyvavimo formos. Vertinant elektroninio dalyvavimo strategijas yra svarbu apsvaistyti politinio instituto (savivaldybių) ir piliečių atstovaujama skirtingų interesų reprezentatyvumą viešojoje skaitmeninėje erdvėje. Daugiasektorinė skaitmeninė viešoji erdvė suburia skirtingų interesų asmenis į tam tikras grupes, kuriuose žmonės gali atrasti bendraminčių ir diskutuoti įvairiausiomis temomis, tačiau interneto grupių didėjantis steigimasis didina pilietinės visuomenės fragmentaciją. Moksliniai tyrinėjimai apie liberalios demokratijos procedūrinės dimensijas – atskaitomumą ir responsyvumą padeda atskleisti interesų atstovavimo galimybes priimant politinius sprendimus. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas užtikrina informacijos viešinimo ir perdavimo funkcijas. Elektroninis dalyvavimas yra politinių komunikacinių technologijų pasitelkimas, siekiant piliečius įtraukti į politinio sprendimo priėmimo procesą. Naujųjų medijų logikos identifikavimas padeda tinkamai taikyti informacijos viešinimo strategijas, kurios padeda piliečiams atstovauti interesus laikantis subsidiarumo principo. Vietos valdžios ir piliečių komunikacijos sėkmę lemia organizuotas informacijos dalijimasis viešojoje erdvėje. Pranešime nagrinėjama koks socialinių medijų vaidmuo vietos valdžios – piliečių komunikacijos procese, gilinamasi ar socialinės medijos gali padėti piliečiams įsitraukti į politikos sprendimo priėmimo procesą. 2015 – 2016 m. m. buvo atlikta kiekybinė turinio analizė¹, kurioje buvo vertinamos Lietuvos savivaldybių sukurtų paskyrų interakcijos socialiniame tinkle „Facebook“. Interakcija yra vietos valdžios viešinamos ir piliečių naudojamos informacijos santykis. Kiekybinė turinio analizė padeda įvertinti savivaldybių viešinamos informacijos specifika ir atskleisti optimalias informacijos viešinimo strategijas socialinėse medijose.

Pranešimo objektas – vietos valdžios ir piliečių komunikacija skaitmeninėje viešojoje erdvėje (socialiniame tinkle „Facebook“).

¹ Tyrimą rėmė „PROJECT STATEMENT – CORE FULBRIGHT FELLOWS PROGRAM (projekto numeris: Award #5292—Flex Grant Lithuania)“ finansuotas projektas „Studying the Status and Emergence of Civically Healthy Communities in Lithuania“.

Pranešimo tikslas – atskleidžiant vietos savivaldos politinės galios decentralizacijos būdus, ištirti vietos valdžios komunikaciją su piliečiais socialinėse medijose.

Vyrų ir moterų su negalia dalyvavimas atkuriant pažeistas teises

Deimantė Šėporaitytė – Vismantė, LSTC

Santrauka

Pranešime analizuojamos esminės demokratijos kokybės prielaidos ir problemos, aptariami pilietinio aktyvumo ir pasitikėjimo matmenys, subjektyvios socialinės nelygybės patirtys ir pilietiškumo raiška dalyvaujant pažeistų teisių atkūrimo procese. Pranešime aptariami projekto „Demokratijos būklė ir lygios galimybės: Lietuvos gyventojų požiūris ir socialinė praktika“² rėmuose atliekamo tyrimo pirminiai rezultatai: lygių galimybių įgyvendinimą Lietuvoje prižiūrinčios institucijos – Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos – 2016 metais gautų skundų dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu protokolų ir atliktų tyrimų analizė, LGKT metinių veiklos ataskaitų (1999 – 2016 m.) analizė, interviu su skundus LGKT pateikusiais vyrais ir moterimis bei interviu su ekspertais, dirbančiais žmonių su negalia lygių galimybių ir teisių užtikrinimo ir atkūrimo srityje, rezultatai.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos metinių ataskaitų (nuo 2006 m.) analizė parodo skirtingą moterų ir vyrų su negalia aktyvumą pateikiant skundus dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu skirtingais metais bei didesnį vyrų aktyvumą dalyvaujant pažeistų teisių atkūrimo procese. Tai skatina pažvelgti į žmonių su negalia dalyvavimą atkuriant pažeistas teises iš lyčių perspektyvos. Moterų ir vyrų su negalia diskriminacijos patirtys, motyvacija ginti savo teises, dalyvavimas pažeistų teisių atkūrimo procese pranešime analizuojamas pasitelkiant lyčių sociologijos ir struktūrinės sąveikos (*intersectionality*) teorines paradigmas.

Socialinių judėjimų bruožų raiška nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių veikloje Lietuvoje

Irena Luobikienė, KTU

Santrauka

Įvairius socialinių judėjimų aspektus tyrinėję užsienio šalių ir Lietuvos mokslininkai sutinka, kad nepaisant socialinių judėjimų veikimo pobūdžio, laikmečio ypatumų ir kitų svarbių socialinių politinių veiksnių, juos galima traktuoti kaip tam tikrą kolektyvinio elgesio formą. Tai liudija pateikti pavyzdžiai.

Pasak Žukaitės (2016), yra daugybė būdų apibrėžti socialinius judėjimus, tačiau bendriausia prasme juos galima įvardyti kaip kolektyvinius veiksmus, siekiant tam tikrų socialinių tikslų. Dažniausiai tai arba siekis paskatinti pokyčius visuomenės struktūroje ir / ar vertybėse, arba juos sustabdyti. Galima išskirti keturias pagrindines socialinių

judėjimų mokyklas, kurios pateikia skirtingas socialinių judėjimų sampratas– kolektyvinio elgesio, resursų mobilizacijos, politikos proceso ir naujų socialinių judėjimų. Remdamasi užsienio autoriais (D. Aberle ir kt.), J. Kuznecovienė (2002) ištyrė socialinių judėjimų, kaip kolektyvinio elgesio formas, bruožus ir tipus. Pasak jos, socialiniai judėjimai yra labiau apgalvota ir ilgai trunkanti kolektyvinio elgesio forma, kuriai būdingas aukštesnis internalizuotas organizacijos lygis, ilgesnė trukmė bei apgalvotos pastangos sukurti socialinę organizaciją. Paulauskas (2004) išanalizavo tradicinių (tautinių mažumų, antiglobalistų ir kt.) bei naujų socialinių judėjimų Lietuvoje (pacifistinis, žaliųjų ir kt) veiklos ypatumus, Jamison ir Rinkevičius tyrė socialinių judėjimų vaidmenį formuojant viešąjį klimato kaitos diskursą ir žinojimą. Socialinių judėjimų sampratą bei žinojimą apie jų veikimo ypatumus pagilina ir kitų užsienio mokslininkų darbai: Xiaoying Qi (2017) - apie socialinių judėjimų ypatumus Kinijoje, Donatella della Porta and Mario Diani (2006) - apie socialinius pokyčius ir socialinius judėjimus, socialinius judėjimus ir organizacijas bei kt., Y. Chinna Rao – apie socialinių judėjimų ypatumus Indijoje ir kt. Tačiau Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbų analizė atskleidė nepakankamą jų domėjimąsi, ar/kaip socialinių judėjimų bruožai reiškiasi nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių veikloje. Juo labiau, kad šio pobūdžio organizacijų aktyvumas Lietuvoje, kai kuriais visuomenės ir piliečiams svarbiais aspektais (prekybos žmonėmis, piliečių dalyvavimo restitucijos procese ir kt.) ypač ženklius. Todėl šio pranešimo tikslas – atskleisti, ar/kaip socialinių judėjimų bruožai reiškiasi nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių veikloje Lietuvoje.

Asociacijų organizacinio pajėgumo modelis produktyviam interesų atstovavimui

Birutė Mikulskienė, MRU

Santrauka

Kiekviena interesų grupė, susiburdama į asociaciją ir paskelbdama apie savo interesą, prisideda prie labai kompleksinio ir sudėtingo interesų lauko, kuriame orientuotis tiek patiems interesų atstovams, tiek valstybės institucijoms yra sunku ir painu. Be to, dėl skirtingų interesų grupių gebėjimo komunikuoti, dedikuoti savo laiką, finansus ir žinias interesui sutelkti, kai kurios interesų grupės patiria izoliavimą. Todėl struktūruotas interesų grupių organizacinio pajėgumo pažinimas gali padėti susivokti, kokia yra konkretaus intereso aprėptis, kiek jis svarbus kitų interesų atžvilgiu.

Šio straipsnio tikslas yra sukurti koncepcinį interesų grupių (Asociacijų) organizacinio pajėgumo modelį, kuris padėtų atskleisti produktyvios asociacijos prielaidas, valdymui patogius pajėgumo elementus ir tų elementų tarpusavio priklausomybes.

Metodologija. Kiekybinis tyrimas buvo vykdomas 2014 m. birželio – 2015 m. lapkričio mėnesiais, apklausiant ūkio, aukštojo mokslo ir sveikatos sektoriuose veikiančias

² Projektą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. GER-012/2017).

asociacijas. Tyrime dalyvavo 355 respondentai. Klausimynas sudarytas iš 29 klausimų naudojant mišraus tipo klausimyną.

Rezultatai. Įvairiuose sektoriuose veikiančios asociacijos, nors atrodo, atstovauja skirtingiems, ir kartais net konfrontuojantiems interesams, veikia panašiai, tik su tam tikrais veiklos apimčių skirtumais. Asociacijos demonstruoja stabilią vidinio valdymo sistemą, kuri yra grindžiama priimtino lygio narių įtrauktimi. Dominuoja tanki komunikacinė sistema. Asociacijos gana siaurai suvokia advokacijos veiklos turinį tapatindamos jį tik su interesų atstovavimu interesams, kai asociacija ieško kontaktų su viešojo valdymo sistema. Bendradarbiavimas su kitomis asociacijomis, nors ir suvokiamas kaip svarbi veikla, vertinamas menkiau nei atstovavimas interesams valstybinėse įstaigose.

Asociacijų pajėgumų modelis Siūlomas interesų grupių pajėgumo modelis remiasi penkiomis pajėgumų rūšimis: vidinio valdymo, operacinių ir analitinių, advokacijos, partnerystės ir gebėjimų spręsti visuomenės problemas. Kiekviena pajėgumų rūšis išgyvena įsisavinimo (absorbiciniams) pajėgumams tobulinti svarbiausias fazes: tyrinėjimo, pokyčių bei pritaikymo. Sėkminga žinių pritaikymo fazė dažnai yra preliudija stiprinti kitą pajėgumų rūšį. Atskiri modelio elementai yra susiję tarpusavyje, o jų nuolatinį augimą užtikrina žinių valdymo ciklas.

3 paralelinė sesija „Tvarios plėtros problemos ir socialinė atsakomybė“

208 auditorija

Moderatorius: Vylius Leonavičius

(Ne) subalansuota miestų plėtra: ar bendruomenės yra įgalintos spręsti dėl miestų gamtinės aplinkos?

Aistė Balžekienė, KTU

Santrauka

Miestų infrastruktūrinių projektų plėtroje neišvengiamai kyla klausimas, kaip suderinti žmogiškosios veiklos trumpalaikes ir ilgalaikes pasekmes su ekosistemos funkcijomis ir jų išsaugojimu. Modernūs miestai sunkiai įsivaizduojami be sukurtosios aplinkos, be estetiškai patrauklių, miesto sąlygoms pritaikytų gamtinės aplinkos sprendimų. Todėl miestų plėtra retai atspindi eko-centrinę pasaulėžiūrą, kai gamta laikoma vertybe. Urbanistinė plėtra įsiterpia į gamtines buveines, dažnai jas pažeisdama ir vis dažniau kalbama apie ekologinį kompensavimą, kaip būdą atlyginti gamtai. Viena iš pamatinių ekologinio kompensavimo sąlygų – visuomenės, vietos bendruomenių įtraukimas į diskusijas ir sprendimus dėl gamtinės aplinkos miestuose pokyčių. Didesni projektai miestuose dažnai sulaukia vietos bendruomenių pasipriešinimo dėl galimo neigiamo poveikio jų gyvenamajai vietai, o dažnai kylančių įtampų ir konfliktinių santykių su vietos savivalda ar kitomis valdžios institucijomis priežastis yra menkas informavimo lygis bei dialogo trūkumas.

Šiame pranešime bus analizuojama, kaip Lietuvos didžiųjų miestų plėtroje yra diskutuojama dėl žalos atlyginimo gamtai, bei kaip (ar) vietos bendruomenės yra įtraukiamos į diskusijas ir sprendimus dėl ekologinio kompensavimo tikslingumo ir jo priemonių. Taip pat bus diskutuojama, ar natūrali gamtinė aplinka Lietuvos miestuose yra laikoma vertybe, bei kokias pasaulėžiūras atspindi taikomi ir prioritetizuojami ekologinio kompensavimo būdai.

Pranešimas remiasi kokybinio tyrimo, atlikto 2016 – 2017 m.m. duomenimis, kuriame tirtos įvairių suinteresuotų šalių (savivaldybių, valdžios institucijų, vietos bendruomenių, projektų vystytojų) patirtys ir požiūriai į ekologinį kompensavimą, ir jo taikymo galimybes Lietuvos didžiuosiuose miestuose. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (projektas „EnCom“, 2015-2017).

Aplinkosauginės rizikos ir atsakomybės diskursai miestų darnioje (?) plėtroje

Audronė Telešienė, KTU

Santrauka

Pranešime pristatomi atliktos analizės rezultatai ir diskutuojama apie aplinkosauginių rizikų komunikaciją, aplinkosauginės atsakomybės ir žalos aplinkai diskursus miestuose vystant infrastruktūros projektus. Analizuojami socialiniai „žalos“, „rizikos“, „atsakomybės“ konstruktai. Didelis dėmesys telkiamas į diskurso turinio analizę bei diskurso veikėjų bei diskurso koalicijų formavimosi sociologinę analizę. Tiriamų aplinkosauginių diskursų kontekstas – miestų infrastruktūros projektai, pvz. rekreacinių parkų vystymas, komercinių pastatų statyba, kelių infrastruktūros projektai ir kt. Svarbiais veikėjais diskusijoje dėl žalos, rizikų ir atsakomybių, o tuo pačiu ir ekologinio kompensavimo, laikomi skirtingi veikėjai: savivaldybės, projektų vystytojai, valstybinių institucijų atstovai, vietos bendruomenės, NVO ir kt. Pranešime remiamasi kritiškosios diskurso teorijos metodologine prieiga, atliekama tekstų turinio kiekybinė ir kokybinė analizė.

Tyrimas atliktas įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Ekologinio kompensavimo suvokimas ir praktikos: miestų infrastruktūros projektai Lietuvoje ir Švedijoje“ (EnCom) finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-011/2015).

Diskurso analizei naudojami tekstai, parengti įvairių diskurso veikėjų ir publikuoti įvairiuose viešose medijose, susiję su projekte analizuotais infrastruktūros projektų atvejais. Duomenų apdorojimui naudojamas NVivo. Preliminarūs klausimai, diskutuojami pranešime: Kokios aplinkosauginės rizikos yra socialiai konstruojamos diskusijoje apie miestų infrastruktūros projektus? Kokios diskursyvos ir retorinės priemonės tam yra naudojamos? Kokia diskurso tvarka? Kas yra diskurso veikėjai ir kaip formuojasi jų tinklas, diskurso koalicijos?

Aplinkosauginė elgsena ir aktyvizmas lyginamojoje Europos šalių perspektyvoje

Eglė Butkevičienė, KTU

Santrauka

Pranešime nagrinėjama aplinkosauginė elgsena ir aktyvizmas, sutelkiant dėmesį į viešąją aplinkosauginę elgseną (pvz. pilietinę veiklą pasirašant peticiją dėl aplinkos problemų, aukojant lėšas aplinkosauginiams tikslams ar dalyvaujant protesto mitinguose arba demonstracijose dėl aplinkosauginių tikslų arba priklausymą aplinkosaugos aktyvistų grupei), bei aplinką tausojančią asmeninę elgseną (pvz. stiklo, skardinių, plastiko ar popieriaus rūšiavimą, automobilio atsisakymą aplinkosauginiais tikslais, energijos ar kuro naudojimo mažinimą ar vengimą pirkti tam tikrus produktus dėl aplinkosauginių priežasčių). Pranešime naudojami Tarptautinės socialinio tyrimo programos modulio „Aplinka“ duomenys.

Nelygybės galia: „privilegiuotos“ ir „varguolių“ grupių požiūriai į branduolinę energetiką

Dainius Genys, VDU

Santrauka

Pranešimo tikslas – aptarti dviejų grupių požiūrio skirtumus į branduolinę energetiką Lietuvoje. Grupių sudarymui naudota klasterinė analizė, kurios pagalba respondentai suskirstyti į dvi grupes pagal tris sociodemografines charakteristikas: išsilavinimą, pajamas ir užimtumą. Pirmą sudaro – geriau išsilavinusi, aktyviai dirbanti ir ekonomiškai pajėgesnė visuomenės dalis. Antrą beveik priešingai – sudaro prastesnį išsilavinimą turintys, silpnėsi ekonomiškai ir labiau nuo socialinės gerovės programų priklausantys piliečiai. Empiriniai duomenys remiami dvejomis (2013 ir 2016 m.) visuomenės apklausomis.

Pranešimo metu bus diskutuojami ne tik apibendrinto požiūrio skirtumai, bet ir labiau fokusuoti klausimai, kaip kad saugumo, ekonominės naudos, visuomeninio intereso, asmeninių žinių bei ketinimų asmeniškai prisidėti prie energetinio saugumo užtikrinimo aspektai.

Klasterinė analizė atskleidė nedidelius, tačiau statistiškai reikšmingus nuomonių skirtumus tarp grupių. Kaip ir buvo galima tikėtis, antrasis klasteris labiau neapsisprendęs (*nežinau* atsakymų dažnumas įvairiais klausimais dažniausiai viršija 30%). Tuo tarpu pirmasis – yra pozityvesnis visais klausimais (įskaitant ir „Manau, kad Visagino AE projektas prisidės prie papildomų problemų šalyje (pvz., oligarchijos įsigalėjimo)“). Kita vertus, naujesnė apklausa atskleidė ženklų visuomenės nuomonės pasikeitimą – stipriai sumažėjo nežinančiųjų ir stipriai išaugo nuomonę turinčiųjų gretos.

Vyresnio amžiaus vienu gyvenančių žmonių socialinės atskirties patyrimas

Sarmitė Mikulionienė, Gražina Rapolienė, Margarita Gedvilaitė – Kordušienė, LSTC

Santrauka

Viešajame diskurse vis dažniau kalbama apie gilėjančią socialinę nelygybę ir atskirtį Lietuvoje, tačiau socialinės atskirties sąvoka mokslinėje literatūroje tebėra diskutinė. Ji formuojama iš atskirų elementų: ekonominio nepritekliaus, dalyvavimo, socialinio pripažinimo, paslaugų ir prekių prieinamumo, lygybės, socialinių teisių, nediskriminavimo (Levitas, 2003; McLachlan ir kt., 2013). Pabrėžiamas socialinės atskirties kompleksiskumas ir dinamika (Levitas ir kt., 2007, 9; Room, 1995; Burchardt ir kt., 1999; Burchardt, 2009).

Vyresnio amžiaus žmonių socialinė atskirtis dar mažiau tyrinėta nei, pavyzdžiui, jaunų žmonių; šie klausimai iki šiol menkai nagrinėti ir Lietuvoje. Vyresnio amžiaus žmonių socialinės atskirties tyrėjai (Barnes ir kt., 2006; Walsh ir kt., 2012; Ward ir kt., 2014) didesnį dėmesį skiria atskirties nuo fizinės ir socialinės aplinkos parametrams (saugi kaimynystė, stipri bendruomenė, nusikalstamumo kontrolė, palanki infrastruktūra ir transporto sistema). Barnes ir bendraautoriai (2006) į vyresnio amžiaus žmonių atskirties dimensijas įtraukė ir atskirtį nuo sveikatos išteklių.

Pastebimas netinkamas socialinės įtraukties/ atskirties sąvokų vartojimas: socialiai atskirtais žmonėmis esame linkę vadinti tuos, kurie patiria kelis socialinės įtraukties kliuvinius, tačiau tai nėra tikslu, nes kliuviniai padidina individo riziką tapti socialiai atskirtam, tačiau nebūtinai sąlygoja socialinę atskirtį (Australian, 2012, p. 12). Richardson ir Le Grand (2002) akcentuoja, kad į teorinį diskursą svarbu integruoti socialinę atskirtį patiriančiųjų „balsą“. Tačiau kartu pabrėžia, kad „balso suteikimo“ procedūra yra problemiška: siekiant neprimesti akademinės socialinės atskirties sampratos tiriamiesiems, tyrėjams sudėtinga identifikuoti tuos, kurie patiria socialinę atskirtį ir kuriems reikėtų suteikti žodį, be to, tarp socialinę atskirtį patiriančių žmonių gali būti tokių, kuriems dėl įvairių priežasčių (ligos, negalės, žemo išsilavinimo, įvairių gyvenimo nepriteklių) yra sudėtinga išreikšti žodžiais savo socialinės atskirties potyrius. Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslininkų atliktas vyresnio amžiaus vienu gyvenančių žmonių (60 m. ir vyresnių) socialinės atskirties / įtraukties patirčių kokybinis tyrimas (24 pusiau struktūruoti interviu, netikimybinė tikslinė atranka), atspindėjo teoriniame lauke identifikuotus sunkumus: atskirties sąvokos nepakankamą apibrėžtumą (socialinės įtraukties kliuviniai nebūtinai sąlygoja atskirtį), sudėtingumą apspręsti, kas patiria socialinę atskirtį (panašių socialinių demografinių charakteristikų individų socialinės įtraukties patirtys gali būti labai skirtingos), sunkumus prakalbinti tuos, kurie potencialiai patiria didžiausią atskirtį. Šis tyrimas yra sudėtinė dalis platesnio vienu gyvenančių vyresnio amžiaus žmonių socialinės įtraukties tyrimo.

4 paralelinė sesija „Socialinių grupių galios santykių metamorfozės I“

323 auditorija

Moderatorė: Sarmitė Mikulionienė

„Nematomi“ gerovės valstybės profesionalai: Lietuvos socialinių darbuotojų atvejis

Laimutė Žalimienė, LSTC ir VU

Santrauka

Lietuvoje socialiniai darbuotojai yra beveik nematomi viešojoje erdvėje, kas mažina jų, kaip socialinės atskirties mažinimo profesionalų, efektyvios veiklos galimybes. Šio pranešimo temą inspiravo Lietuvos mokslininkų B. Švedaitės, L. Gvaldaitės, J. Kašalynienės išplėtotą „nepaisomų socialinio darbo profesionalų“ koncepcija bei N. Mažeikienės pranešimas apie socialinio darbo mediatizaciją, skaitytas 2017 m. pažymint tarptautinę Socialinio darbo dieną.

Lietuvos socialinio darbo profesija skaičiuoja jau ketvirčio amžiaus istoriją, kuri apėmė pagalbos veiklos profesionalizavimą, institucionalizaciją, profesionalų bendruomenės augimą. (Bagdonas, 2001) Socialinio darbo profesija, kaip žmogaus teisių profesija (Healy, 2008), yra labai svarbi sprendžiant nelygybės, socialinio neteisingumo problemas šiuolaikinėje visuomenėje. Kita vertus, mokslininkai pabrėžia šios profesijos „šešėlinę egzistenciją“ (Wagner, 2014), o mūsų šalyje atliekami tyrimai įvardija Lietuvos socialinių darbuotojų padėtį organizacijose kaip nepaisomų, ignoruojamų profesionalų (Švedaitė at al, 2014).

Profesijos įtaka priklauso nuo eilės individualių bei socialinių galios instrumentų. (Klegon, 1978), o dalyvavimas viešojoje komunikacijoje padeda įgyti bei stiprinti šią įtaką. Šiandienos informacinių technologijų, mediatizacijos amžiuje profesijos matomumas, atstovavimas viešojoje erdvėje tampa ypatingai svarbiu galios atributu, tuo tarpu Lietuvos socialinių darbuotojų padėtis viešajame diskurse gali būti apibūdinama pasitelkiant „nematomų profesionalų“ įvaizdį. Viešojoje erdvėje socialines problemas aptaria, aiškina jų priežastis įvairios veikėjų grupės, tokios kaip politikai, socialiniai administratoriai, psichologai etc. Pranešime yra diskutuojama, kodėl socialiniai darbuotojai yra beveik nematomi viešajame diskurse kaip nelygybės ir socialinio teisingumo ekspertai, sprendžiant smurto, deinstitucionalizacijos, neįgalųjų diskriminacijos ir kt. problemas.

Literatūra: Bagdonas A. 2001. Socialinis darbas Lietuvoje: raidos, praktikos ir akademiniai aspektai. *STEPP. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 1: 10-35; Healy L.M. 2008. Exploring the history of social work as a human rights profession. *International Social Work*, 51: 745--746; Klegon D. 1978. The Sociology of Professions. An Emerging Perspective. *Work and Occupations*, 5, 3: 259-283; Švedaitė B., Gvaldaitė L, Buzaitytė-Kašalynienė J. 2014. Nepaisomi profesionalai: socialiniai darbuotojai ir jų galia. *STEPP. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 9:21-36;

Galios paradoksas socialiniame darbe: tarp laisvės ir paternalistinės tradicijos

leva Adomaitytė-Subačienė, VU ir LSTC

Santrauka

Socialinis darbas išsiskiria iš kitų viešųjų paslaugų viena savybe – abipusiu dalyvavimu, t.y. teikiančiojo ir gaunančiojo paslaugas artima sąveika. Ši artima sąveika, paremta kliento įtraukimu, vadinama įgalinimu. Naujosios viešosios vadybos spaudimas, kelia socialinio darbo praktikai naujus iššūkius – siekti kokybės bet kokia kaina. Čia slypi profesijos dvilypumas, kitaip vadinamas – galios paradoksu. Įgalinimas yra siekiamybė, kurianti kliento laisvės iliuziją. Niekada iki galo nežinome, ar klientas yra įgalintas. Tai socialinis interakcijos procesas, kurio baigties iš esmės nuspėti negalime (Page & Czuba, 1999; Peterson, Lowe, Aquilino & Schnider, 2005). Vadinasi visais atvejais, atsiremiamie į sąmoningumą ir autonomiją ir žinias: aš įgiju žinias apie aplinką ir gebėjimą tas žinias tikslingai panaudoti pats, aš gebu kontroliuoti save ir savo pasirinkimus. Įgalinimo perspektyvoje socialinio darbo tikslas iš esmės yra asmenybės laisvė rinktis, t.y. įgalinti asmenį tapti laisvu. Tačiau „intelektu laisvė yra tai, kas palaiko minties gyvybę, o minties plėtros procesas savo esme yra toks, kad jo rezultatų negalime nei numatyti, nei žinoti“ (F.A. Hyak). Tai ar gali klientas būti visiškai laisvas savo santykiuose su socialiniu darbuotoju? Ar gali darbuotojas užtikrinti kliento laisvę rinktis? Toliau pranešime bus pristatomi duomenys iš šiuo metu autorės atliekamo kokybinio tyrimo apie kokybę socialinio darbo praktikoje.

Socialinis darbas išsiskiria iš kitų viešųjų paslaugų viena savybe – abipusiu dalyvavimu, t.y. teikiančiojo ir gaunančiojo paslaugas artima sąveika. Ši artima sąveika, paremta kliento įtraukimu, vadinama įgalinimu. Naujosios viešosios vadybos spaudimas, kelia socialinio darbo praktikai naujus iššūkius – siekti kokybės bet kokia kaina. Čia slypi profesijos dvilypumas, kitaip vadinamas – galios paradoksu. Įgalinimas yra siekiamybė, kurianti kliento laisvės iliuziją. Niekada iki galo nežinome, ar klientas yra įgalintas. Tai socialinis interakcijos procesas, kurio baigties iš esmės nuspėti negalime (Page & Czuba, 1999; Peterson, Lowe, Aquilino & Schnider, 2005).

Tarikas Tuncay ir Ercümentas Erbay (2008), analizuodami įgalinimo paradigmą įvairių autorių darbuose, pastebi labai svarbų aspektą - įgalinimas yra procesas, kuris išplečia asmeninę kontrolę. Vadinasi visais atvejais, atsiremiamie į sąmoningumą ir autonomiją ir žinias: aš įgiju žinias apie aplinką ir gebėjimą tas žinias tikslingai panaudoti pats, aš gebu kontroliuoti save ir savo pasirinkimus. Įgalinimo perspektyvoje socialinio darbo tikslas iš esmės yra asmenybės laisvė rinktis, t.y. įgalinti asmenį tapti laisvu. Tačiau „intelektu laisvė yra tai, kas palaiko minties gyvybę, o minties plėtros procesas savo esme yra toks, kad jo rezultatų negalime nei numatyti, nei žinoti“ (F.A. Hyak). Tačiau socialiniame darbe siekiant laisvės, nuolat kyla galios paradoksas. Įgalinimas veda prie laisvės, tačiau siekiant teigiamų pokyčių kliento sistemoje, darbuotojas naudoja savo galią prieš jį, nes turi ekspertines žinias ir siekia konkretaus rezultato (R. Adams, 2003). Galios santykiai neišvengiami socialiniame darbe. Siekiant išspręsti šį paradoksą, reikėtų apsibrėžti galios

ribas, t.y. kada reikia sustoti „galinti“. Galios vykdymas (angl. exercise of power) kildinamas iš žmogaus laisvos valios sampratos ir galimybės atlikti pasirinkimą, iš galimybės priešintis, iš konflikto galimybės (Ruskus et al, 2013). Štai ši galios samprata turėtų būti dominuojanti socialinio darbo praktikoje, tačiau visgi yra pavojinga, nes veikia kaip manipuliavimas pasitelkus įvairias priemones – skatinimą, apdovanojimus, galimybes, prestižą (Ruskus et al, 2013). Prancūzų postruktulizmo sociologas P. Bourdieu labai taikliai atskleidė subtilesnes galios formas naudodamas kapitalo sampratas. Kapitalas jam, tai ir materialiniai dalykai, kurie gali įgyti tam tikrą simbolinę reikšmę, bet ir kultūriškai reikšmingi dalykai, tokie kaip prestižas, statusas, autoritetas. Socialinis kapitalas tai ryšiai, pažintys, kurie padeda išlaikyti statusą. Bourdieu mano, kad visuomenę struktūrizuoja skirtingas kapitalo pasiskirstymas. Simbolinis kapitalas užmaskuoja tikras dominuojančių galios priešastis, t.y. tarsi paaiškina žmonių dominavimo skirtumus. Tai padeda pateisinti, kad galingieji mus valdo ne dėl aukštos kilmės ar socialinių ryšių, bet dėl aukštos kvalifikacijos.

Neoliberalizmas, pagarba asmens laisvei bei kliento autonomijai iš esmės priešinga socialinio darbo istorinei paternalistiniai dvasiai. Ilgą laiką, socialinio darbo lauke klientas buvo silpnėsi, gavėjas, priimantis. Darbuotojo autoritetas yra susijęs ne tik galios santykių taikymu per se, tačiau siekiamu intervencijos rezultatu - kad klientas „susitvarkytų gyvenimą“. Didžiausia žmogaus galia ir yra pasinaudoti savo laisve. Jungtinių tautų žmogaus teisių deklaracija įtvirtina, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis, tačiau iki šiol socialinių paslaugų praktikoje dar vis dominuoja prievartos, jėgos, bausmių ir kitų represijų kupina realybė (Šumskienė, Puras, 2013, 2016). P. Bourdieu teigė, kad švietimo sistema yra viena pagrindinių simbolinės prievartos nešėjų šiuolaikinėse demokratijose. Tą patį galima pasakyti apie socialinių paslaugų sistemą, kuri išvysčiusi paternalistines globos struktūras naudoja prievartą prieš asmenis, kurie yra mažiau įgalūs ar įgalinti deklaruoti savo teises ir norus arba turi menkesnį socialinį, simbolinį kapitalą. Kitas prancūzų sociologas Michelis Foucault įsitikinęs, kad socialinės struktūros ir institucijos veikia individą, jį stebėdamos, disciplinuodamos ir bausdamos. Kiekvienas žmogus, patekęs į valstybinę įstaigą, tampa „atveju“, kuris tampa ir pažinimo objektu, ir „valdžios laimikiu“ (Foucault, 1998a.). Tai ar gali klientas būti visiškai laisvas savo santykiuose su socialiniu darbuotoju? Ar gali darbuotojas užtikrinti kliento laisvą rinktis?

Toliau pranešime bus pristatomi duomenys iš šiuo metu autorės atliekamo kokybinio tyrimo apie kokybę socialinio darbo praktikoje. Bus pateikiama kelių kokybinių interviu su socialiniais darbuotojais ir klientais analizė, atskleidžianti galios santykių subtilumą ir laisvės transformaciją siekiant socialinio darbo kokybės, t.y. aukštesnių rezultatų. Tyrimo duomenys šiuo metu yra apdorojami taikant K. Charmaz grindžiamąją teoriją.

Familializmas ar defamilializmas: kur link juda pagyvenusių žmonių globos sektorius Lietuvoje?

Jolita Junevičienė, LSTC

Santrauka

Analizuodami praeities ir žvelgdami į ateityje prognozuojamus demografinius ir socialinius pokyčius – spartų visuomenės senėjimą ir su tuo glaudžiai susijusį spaudimą socialinės apsaugos sistemoms, aktyvų moterų dalyvavimą darbo rinkoje, mažesnių šeimos vienetų plitimą, didėjančią individualizaciją, stiprėjančią žmonių norą senti savo namuose ir kt., – daugybė autorių atkreipia dėmesį, kad gerovės valstybės susiduria su didžiuliais iššūkiais, tenkindamos augantį pagyvenusių žmonių globos poreikį. Pastebėtina, kad vienos valstybės, spręsdamos pagyvenusių žmonių globos klausimą, yra linkusios plėsti formalias globos paslaugas, o kitos – labiau skatina šeimos narių teikiamas paslaugas, t. y. neformalią globą.

Dėl vieno sparčiausio gyventojų senėjimo Europoje bei didelių jaunimo, darbingo amžiaus asmenų emigracijos mastų pagyvenusių žmonių globos tema išskirtinai svarbi ir Lietuvai. Tad šio pranešimo tikslas yra atskleisti, kuria linkme – formalios ar neformalios globos – pagyvenusių žmonių globos sektorių formuoja Lietuvoje įgyvendinamos politikos priemonės. Kitaip tariant, pranešimo metu bus aptarta, kokį poveikį konkrečios politikos priemonės daro šeimos įsipareigojimams prižiūrėti pagyvenusius artimuosius. Analizei pasirinktos dvi politikos priemonių grupės. Pirmą grupę priemonių būtų susijusi su socialinėmis paslaugomis pagyvenusiems asmenims (socialinių paslaugų infrastruktūra, aprėptis ir pan.). Antra grupė – tai su darbo rinka susijusios politikos priemonės (lankstus darbo grafikas, darbas ne visą darbo dieną ir pan.). Teorinį analizės pagrindą sudaro familializmo koncepcija ir Sigrid Leitner (2003³; 2014⁴) pasiūlyti keturi familializmo tipai: implicitinis familializmas; atviras familializmas; laisvai pasirenkamas familializmas; defamilializmas.

Atlikta analizė leidžia teigti, kad Lietuvos pagyvenusių žmonių globos sektoriuje dominuoja implicitinio familializmo – atviro familializmo konfigūracija, tačiau siekiant patenkinti augantį globos poreikį ateityje pastarąją turėtų pakeisti atviro familializmo – defamilializmo konfigūracija.

Galios santykiai socialinės globos įstaigose vyresnio amžiaus asmenims

Jūratė Charenkova, VU

Santrauka

³ Leitner, S. 2003. "Varieties of familialism: The caring function of the family in comparative perspective." *European Societies* 5 (4): 353-375. doi: 10.1080/1461669032000127642.

⁴ Leitner, S. 2014. "Varieties of Familialism: Developing Care Policies in Conservative Welfare States." In *The End of Welfare as We Know It? Continuity and Change in Western Welfare State Settings and Practices*, edited by Sandermann, P., 37-51. Opladen: Barbara Budrich Publishers.

Socialinės globos paslaugos vyresnio amžiaus žmonėms yra šiuolaikinės socialinių paslaugų sistemos sudėtinė dalis, kuri visuotinio pasaulio gyventojų senėjimo kontekste tampa vis aktualesnė ir svarbesnė. Nors senėjimas namuose įprastai laikomas tinkamiausia vieta vyresnio amžiaus asmenų globai, vis daugiau šių asmenų tenka susidurti su persikėlimo į globos įstaigą iššūkiu.

Stacionarios globos įstaigos vertinamos dvejopai: dažnai jos suvokiamos kaip uždarnos, asmeninę laisvę ribojančios ir su socialine izoliacija siejamos sistemos, apibūdinamos kaip nuasmeninančios (nelieka nuosavybės, individualumo), pasižyminčios griežta tvarka (kėlimosi, valgymo, poilsio dienotvarkė, neatsižvelgianti į individualius skirtumus), taikančios grupinius darbo metodus (su žmonėmis dirbama grupėmis, nelieka privatumo) ir skatinančios socialinį nuotolį tarp personalo ir įstaigos gyventojų (Orlova, 2013). Kasdienės veiklos reguliavimas, privatumo stoka, individualios pasirinkimo laisvės apribojimas yra keletas pagrindinių požymių, įprastai siejamų su gyvenimu institucijoje. Kita vertus, ilgalaikės globos sistemai nefunkcionuojant, vyresnio amžiaus asmens gyvenamieji namai taptų geriatrinės slaugos vieta be tam reikalingų sąlygų, įrangos ir profesionalų pagalbos. Stacionarios globos įstaigos, tikėtina, užtikrina jose gyvenantiems socialiai globojamiems asmenims kokybišką gyvenimą paskutiniame gyvenimo etape, kai savarankiškumo, artimųjų pagalbos išteklių išnaudoti (Gruževskis ir Orlova, 2014).

Siekiant užtikrinti teikiamų globos paslaugų, taigi ir šias paslaugas gaunančių klientų gyvenimo kokybę, globos įstaigos skatinamos prisiimti į asmenį orientuotą požiūrį, kuris skatina klientų įtraukimą bei didesnės galios jiems suteikimą sprendimų priėmimo procese. Nors klientų įtraukimas pabrėžiamas kaip esminis šiuolaikinės globos praktikos aspektas ir yra laikomas globos paslaugų teikimo idealu bei būtinybe, ši praktika ne visada lengvai ir veiksmingai įgyvendinama (Lopez, 2014, Petriwskyj, Gibson, Webby, 2014).

Vienas iš pagrindinių veiksnių, turinčių įtakos klientų dalyvavimui, yra iššūkis, kurį toks dalyvavimas kelia tradiciniams globos įstaigų aplinkai būdingiems galios santykiams (Petriwskyj, Gibson, Webby, 2015). Ši problema ypač aktuali kalbant apie vyresnio amžiaus asmenų globos paslaugas, nes vyresnio amžiaus asmenys tradiciškai laikomi pasyviais globos paslaugų gavėjais arba negalinčiais visavertiškai dalyvauti globos sprendimų priėmimo, pavyzdžiui, dėl silpnos fizinės ar psichinės sveikatos būklės. Globos įstaigų darbuotojai dažnai kritikuojami už dominuojančio vaidmens globos, ypač sprendimų priėmimo, procese prisiėmimą (Anderson ir kt., 2005). Tokios problemos kaip komunikacijos ir konsultavimosi su klientais trūkumas bei rizikos valdymas pabrėžia galią, kurią globos įstaigų darbuotojai turi klientų pasirinkimams ir globos procesui.

Pranešimo metu šios problemos bus plačiau apžvelgiamos bei analizuojamos, bus identifikuojami galimi jų sprendimo būdai.

Orumo išsaugojimas santykyje su socialinių paslaugų prienamumu. Benamystę išgyvenančių vyrų atvejis

Vitalija Šepikaitė, Dalija Snieškienė, VDU

Santrauka

Nors benamiai dažnai stigmatizuojami ir išstumiami už visuomenės normų ribų, jų orumas turėtų būti gerbiamas ir benamiams vyrams svarbus orumo išsaugojimas gaunant socialines paslaugas.

Tyrimo objektas: benamystę išgyvenančių asmenų orumo samprata per socialinių paslaugų prienamumą. Tyrimo tikslas: atskleisti, kaip benamiai vyrai išgyvena socialinių paslaugų prienamumo ir orumo išsaugojimo santykį. Tyrimo tikslui pasiekti, iškelti šie uždaviniai: 1) Atskleisti benamystę išgyvenančių vyrų orumo išsaugojimo būdus ir patirtis; 2) Išanalizavus interviu atskleisti, kaip benamiai asmenys apibūdina socialinių paslaugų prienamumą; 3) Aprašyti benamystę išgyvenančių vyrų socialinių paslaugų prienamumo ir orumo santykį.

Darbe, analizuojant teorines prielaidas, atliekama mokslinės literatūros analizė. Tyrimo objektui atskleisti taikomas kokybinis tyrimas, kad į socialines paslaugas būtų galima žvelgti ne iš paslaugų teikėjo, bet gavėjo perspektyvos. Pasitelkiant pusiau struktūruoto interviu metodą, apklausti 8 benamystę išgyvenantys vyrai. Imčiai sudaryti taikomas mišrus netikimybinės atrankos būdas: patogioji ir kriterinė atranka. Gautų tyrimo duomenų apdorojimui pasirinkta kokybinė turinio analizė, leidžianti pagal išskirtas dvi pagrindines kategorijas ir rastas subkategorijas, pateikti patikimą analizę.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad benamystę išgyvenantiems vyrams socialinių paslaugų prienamumo ir orumo santykis labai svarbus. Dažnai dėl siekio išlaikyti orumą benamiai atsisako socialinių paslaugų ar pagalbos iš kitų asmenų. Tam įtaką turi ne tik neigiami išankstiniai asmenų dirbančių su socialinėmis paslaugomis nusistatymai, patiriamos neigiamos patirtys, bet ir benamių asmenų neigiami įsitikinimai apie socialinius darbuotojus. Viena iš benamystės priežasčių – alkoholio vartojimas, yra ir vienas iš orumo išsaugojimo būdų išgyvenant benamystę. Socialinių paslaugų prienamumo ir orumo santykyje įžvelgiama ryški dehumanizacija ir objektyvizacija, kuomet šie asmenys nelaikomi pilnaverčiais piliečiais ir nustumiami už visuomenės normos ribų.

Familializmo šmėkla deklaruojamoje vaiko apsaugos politikoje

Ilona Tamutienė, VDU

Santrauka

Nepaisant to, kad *de jure* vaiko apsaugos tikslai yra suformuluoti aukščiausiam lygmenyje, tačiau jų įgyvendinimą sąlygojančių mechanizmų kūrime susiduria paternalistinis ir autodeterminacinis požiūriai į vaiką. Šie požiūriai paliečia vaikų gyvenimus per bendrąją socialinę ir šeimos politiką. Paternalistinis požiūris vaiko apsaugą formuoja pagal suaugusiųjų perspektyvą ir sunkiai suteikia vaikams dalyvavimo teises, ignoruoja jų balsą. Paternalistinis požiūris redukuojant vaiko apsaugą link

familializmo. Familializmo sąvoka vaikystės politikos studijose naudojama aprašyti procesui, per kurį vaiko sąvoka „išsilydo“ šeimos institute. Familializme į vaikus nežiūrima kaip į atskirą vienetą, taip juos marginalizuojant ir padarant „nematomais“ (Baluta, 2014; Mason, Steadmen, 1997; Makrinioti, 1994). Remiantis dokumentų analize ir 23 kokybinių interviu su vaikais, augančiais socialinės rizikos šeimose, duomenimis pranešime atskleidžiama kaip neoliberalistinių, paternalistinių pažiūrų diktuojama politika įtvirtina familializmą, pripažįstant labiau suaugusiųjų (alkoholizmas, nedarbas, skyrybų sunkumai), o ne vaiko sunkumus. Tyrimo rezultatai atskleidė skaudžią realybę – vaikai išgyveno ir išgyvena kumuliatyvines žalojančias vaikystės patirtis nuo nepriežiūros iki fizinio smurto: yra buvę smurto artimoje aplinkoje, tėvų savižudybių, nužudymų liudytojais, kai kurie iš jų patys turėjo minčių apie savižudybes ir bandė žudyti. Teikiant socialines paslaugas šeimoms, vaikai buvo „nematomi“. Socialiniai darbuotojai, mokyklos specialistai, policijos pareigūnai, ar kiti su vaikais ir šeima susiduriantys specialistai, nesidomėjo vaikų sunkumais, nesudarė sąlygų vaikams atsiskleisti, net akivaizdžiais smurto prieš vaikus atvejais ignoravo juos. Apie socialinį darbą kartu su vaikais fragmentuotų užuominų buvo patyrę tik Vaikų dienos centrus lankantys vaikai. Socialinis darbas, kai sudaromos sąlygos vaikams atsiskleisti, jie pagarbiai išklausomi, kartu su jais formaliame ir neformaliame tinkluose ieškoma pagalbos galimybių, planuojamos strategijos kaip vaikui elgtis, jei šeimoje bus nesaugu, kur kreiptis, kam skambinti (beje dauguma vaikų neturėjo ir telefonų), kaip išgyventi, tirtų vaikų patirtyse neegzistavo. Užsienio moksle ir praktikoje įsitvirtinusių vaikų atsparumo ugdymo bei sunkumų įveikų strategijų nebuvimas Lietuvos praktikoje, rodo familializmo šmėklą vaiko apsaugos politikoje.

5 paralelinė sesija “Medijų galia ir nelygybės formos”

108 auditorija

Moderatorius: Dainius Genys

Sesijos apibūdinimas

Gyvename medijų ir informacijos prisotintoje aplinkoje, kur viešo ir privataus gyvenimo patirtys, individualios ir kolektyvinės tapatybės, socialiniai bei kultūriniai santykiai tampa vis labiau priklausomi nuo medijų veikimo principų. Nauji viešosios komunikacijos kanalai ir jais sklindantis turinys savotiškai pliuralizavo ir toliau savaip įvairina bei turtina viešąją erdvę. Paties įvairiausio pobūdžio informacija – nuo kasdienių gyvenimo dalykų iki apmąstyto, politinio apsisprendimo reikalaujančių klausimų, nuo pramogų industrijų persikėlimo į virtualybę iki informacinių manipuliacijų ar tiesiog melagingo kalbėjimo – yra laisvai pasiekiami internete. Dar daugiau – į viešąjį diskursą šiandien įsitraukia ne tik oficialiosios institucijos, tarptautinė politika, verslai, švietimo organizacijos, aktyvistų grupės ar judėjimai, bet ir eiliniai piliečiai. Galime jungtis į virtualias bendruomenes,

bendrauti nuotoliniu būdu, dalintis idėjomis, kurti ir kitaip dalyvauti viešojoje erdvėje. Taip medijos tampa virtualia viešo gyvenimo scena, įtraukiančia vietas ir globalias auditorijas, kurioms pagrindiniu iššūkiu tampa susivokti sudėtingoje medijų aplinkoje, atskirti tiesą nuo melo, profesionalią žurnalistiką nuo dezinformacijos, perdėto šališkumo ar propagandos, gebėti reflektiviai ir kritiškai vertinti savo veiklą medijų aplinkoje.

Sekcijoje pristatomi vykdomi medijų industrijų, auditorijų ir tekstų tyrimai, taikomos tarpdisciplininės teorinės ir empirinės priemonės. Siekiama pakviesti diskusijai apie medijų tyrimų kryptis, galimybes ir perspektyvas įvairių institucijų ir disciplinų atstovus.

Neapykantos kalba naujienų portalų komentaruose iš sociolingvistinės perspektyvos

Jūratė Ruzaitė, VDU

Santrauka

Šio pranešimo tikslas – pristatyti pirminius neapykantos kalbos internetiniuose komentaruose lingvistinių tyrimų rezultatus. Naujienų portaluose rašomų komentarams itin būdinga agresyvi retorika, trolinimas, kibernetinės patyčios, todėl šiame žanre galime tikėtis didelio priešiško, įžeidžios ir agresyvios leksikos, galinčios pakenkti asmenims ar organizacijoms. Šio tyrimo tikslas - bandyti nustatyti pagrindinius verbalinės agresijos bruožus viešajame diskurse, taikant tekstynų lingvistikos metodus ir priemones, kurios jau buvo taikytos ir pasiteisino tiriant tokius su neapykantos kalba susijusius reiškinius kaip trolinimas (pvz., Hardaker 2010, 2013; Hardaker & McGlashan 2016). Tikimasi, kad tolesnė tam tikrų lingvistinių kategorijų analizė padės nustatyti ir apibrėžti formalius kalbinius kriterijus, kurie vėliau galėtų palengvinti neapykantos raiškos identifikavimą viešajame diskurse.

Tyrimui naudota duomenų bazė, kurią sudaro visi portalo www.delfi.lt komentarai, parašyti 2014 m. Iš viso duomenis sudaro 17 909 komentarų (1,160,109 žodžių). Pirminės duomenų analizės metu buvo tiriama tokie lingvistiniai aspektai kaip dažniausių žodžių sąrašai, tam tikrų žodžių kolokacijos (arba dažnai drauge vartojami žodžiai) ir formulinė kalba, naudojant "AntConc" programinę įrangą. Pranešime pateikiamos rezultatų interpretacijos yra labai preliminaros, tačiau pirminiai automatizuotos analizės duomenys rodo, kad agresyvi leksika nėra viena iš dažniausių ir labiausiai pastebimų komentarų bruožų, bet ne todėl, kad jos ten nėra, bet dėl to, kad agresyvi retorika dažnai maskuojama pasitelkiant išradingumą ir kūrybiškumą, todėl geriausiai išryškėja atliekant turinio analizę rankiniu būdu.

Informacija ir jos paribiai lietuviškoje internetinėje žiniasklaidoje

Danguolė Kalinauskaitė, VDU

Santrauka

Diskursuose apie žiniasklaidos, kaip informacijos sklaidos priemonių, turinį lydimuojau tonu neretu atveju eina kritinis požiūris į žiniasklaidos kuriamą ir viešai pristatomą turinį – dėl mažiau, nei būtina, suteiktos informacijos, dėl paskleistos netikslios informacijos, imamas diskutuoti teigiamos ir neigiamos informacijos santykį. Vis tik diskusijos čia stigtų apie tai, kas apskritai yra informacija žiniasklaidoje. Pagal ką vertiname, kad vienas naujienų portalas papasakojo tiek, kiek mums reikia, o kitame kažko pritrūko? Šiandieninės žiniasklaidos tekstuose, kaip ir ne viename kitame žanre, informacija mainosi su informaciniu triukšmu, todėl ne viskas, ką juose skaitome, vadintina informacija tikrąja prasme. Šis pranešimas diskutuoja būtent tokį informacijos ir informacinio triukšmo santykį lietuviškoje internetinėje žiniasklaidoje, pristato būdus tekstų informatyvumui įvertinti, apibendrina žiniasklaidos tendencijas tuo požiūriu.

Vertinant bendrai, informatyviu laikomas turinys, kuriame eksplicitiškai ir glaustai pateikiama reikšminga faktinė informacija. Toks bendras modelis šiuo atveju pritaikytas vieno konkretaus diskurso analizei. Pranešime internetinės žiniasklaidos turinys informatyvumo požiūriu vertinamas pasitelkus lingvistinę analizę. Pokyčiai ir bendros tendencijos lietuviškos žiniasklaidos diskurse matyti šį apžvelgus iš, palyginti, neilgos diachroninės perspektyvos – trejų metų tiriamosios medžiagos pakako fiksuoti gana aiškius pokyčius ir tendencijas. Atlikta analizė, dėsniumų paieškos atvedė prie išvados – klišių žiniasklaida (nuo klišės internetinėje žiniasklaidoje iki internetinės žiniasklaidos klišės), kur informacija dažnu atveju pasilieka triukšme. Šis ypač girdimas nedideliuose tekstuose: naujienų antraštės yra tie vienetai, kurie leidžia pastebėti bei sekti informacinio turinio pateikimo pokyčius per laiką ir išskirti pagrindines tų pokyčių kryptis. Stebimi dėsniumai galiausiai leidžia įvardyti, kas yra informacija, o kas jos paribiai konkrečiame – žiniasklaidos – diskurse, spręsti, kiek pagal tą sampratą informatyvi yra šiandieninė žiniasklaida, ir kalbėti bendrai apie analizuojamo diskurso specifiką. Pristatymą iliustruoja surinkti pavyzdžiai, rodantys lietuviškos internetinės žiniasklaidos pokyčius vertinant iš diachroninės perspektyvos.

Žiniasklaidos koncentracija ir oligopolinės konkurencijos tendencija

Deimantas Jastramskis, VU

Santrauka

Kiekvienoje rinkoje veikiančios organizacijos stengiasi užimti kuo didesnę jos dalį. Tai gali būti pasiekama plėtojant išmanias veiklos strategijas arba įsigyjant konkuruojančias rinkoje įmones, taip pat – konkurentų bankroto atveju. Kai didelę rinkos dalį užima viena ar kelios organizacijos, tai paprastai lemia mažesnę pasirinkimą ir didesnes kainas vartotojams. Analizuojant žiniasklaidos rinkas, svarbu jas vertinti ne vien ekonominiu, bet ir socialiniu aspektu, tai yra kokią dalį auditorijos pasiekia žiniasklaidos organizacijų

valdomos žiniasklaidos priemonės. Žiniasklaidos organizacijų skaičius rinkoje (arba žiniasklaidos koncentracijos lygis) gali daryti įtaką žiniasklaidos įvairovei ir pliuralizmui, kas yra susiję su viešosios sferos ir demokratijos kokybe.

Šio tyrimo tikslas – nustatyti keturių Lietuvos žiniasklaidos rinkų (radijo, televizijos, dienraščių ir interneto) koncentracijos kaitą ir lygį 2000–2016 metais. Vertinant žiniasklaidos rinkų koncentracijos lygį (skaičiuojant Herfindahl-Hirschman indeksą) buvo pasitelktas sociologinis kriterijus – auditorijos laiko dalis, tenkanti žiniasklaidos organizacijų administruojamoms radijo, televizijos ir interneto žiniasklaidos priemonėms, dienraščio atveju skaičiuojama tiražo procentinė dalis nuo visų rinkos dalyvių tiražų sumos. Tyrime gauti rezultatai yra lyginami su Latvijos ir Estijos žiniasklaidos rinkų tyrimų rezultatais ir analizuojama žiniasklaidos koncentracijos politikos sprendimų ir žiniasklaidos koncentracijos lygio ir kaitos ryšys.

Darbo rezultatai rodo, kad tiriamojo laikotarpio pabaigoje Lietuvos dienraščių ir radijo rinkos buvo labai koncentruotos, o televizijos ir interneto rinkos – vidutiniškai koncentruotos. Visose nagrinėtose rinkose esant dviem arba trimis pagrindiniams dalyviams, yra konstatuotina oligopolinės konkurencijos kūrimo tendencija. Lyginamoji analizė atskleidė, kad televizijos licencijų skaičiaus vienai įmonei (arba tų pačių nuosavybės valdytojų įmonių grupei) ribojimas Latvijoje ir Estijoje lėmė mažesnę televizijos auditorijų koncentraciją šiose šalyse nei Lietuvoje.

Medijų ir informacinis raštingumas: koncepcijos, kontekstai, patirtys

Auksė Balčytienė, Kristina Juraitė, VDU

Santrauka

Dinamiška skaitmeninių technologijų skvarba ir plėtra įvairiose viešo ir privataus gyvenimo srityse, medijų industrijų konvergencija, turinio mainai tarp skirtingų medijų (spaudos, TV, radijo) ir jų platformų (skaitmeninių technologijų, interneto, socialinių tinklų, mobilių priemonių), sykiu augantis vartojimas iš visuomenės reikalauja naujų kompetencijų ir gebėjimų pasitelkti šiuolaikines medijas, kurios užtikrintų aktyvų ir kokybišką piliečių dalyvavimą viešajame gyvenime.

Medijų ir informacinį raštingumą (angl. media and information literacy) viešosios politikos formuotojai yra linkę apibrėžti kaip kompetentingo ir įgalinančio bendravimo ir komunikacijos siekį, kuriuo šiuolaikinių visuomenių piliečiams teisiškai užtikrinama ir praktiškai realizuojama laisva prieiga prie informacijos šaltinių, taipogi akcentuojami piliečių analitiniai gebėjimai vertinti kitų bei komunikuoti savus požiūrius.

Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkų 2015-2016 m. parengtas tyrimo projektas 'Naujienų raštingumo ugdymas: kaip suprasti medijas?' yra skirtas platesniam žinojimui įgyti apie tai, kaip gi skirtingos šalies auditorijos naudojasi šiuolaikinėmis medijomis, kokių tikslų jos siekia bei kaip vertina tiek medijų naudojimo įgūdžius ir patirtis, tiek ir žurnalistinių naujienų vertę ir jų reikšmingumą. Toks aktyvių mokslinių tyrimų fone įgytas žinojimas atliepia aktualiems viešojo gyvenimo poreikiams, susijusiems su sparčiai

besikeičiančia viešąja erdve ir jos dalyviais, su technologiniais medijų industrijų pokyčiais ir naujai išskylančiais viešosios informacijos poreikiais bei medijų politikos strateginių klausimų peržiūra. Atliktu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios naujos kompetencijos – patirtys, žinios ir gebėjimai – yra aktualūs šiuolaikinių medijų ir visuomenės transformacijų aplinkoje.

Mediatizacijos koncepcija – tiltas tarp socialinės ir medijų teorijų?

Kęstas Kirtiklis, VU

Santrauka

Komunikacijos mokslai – vis dar besiformuojantis disciplina ieškanti savosios tapatybės, o kartu ir santykio su platesniu socialinių mokslų kontekstu. Šiandien juose vis didesnio populiarumo sulaukianti mediatizacijos teorija siekia tiek pateikti metodologinį pagrindą komunikacijos mokslų disciplinai, tiek ir nustatyti santykį su socialiniais mokslais, pateikdama komunikacinį socialinės kaitos aiškinimą, akcentuodama medijų įtaką jam. Tačiau siekdama pastarojo tikslo, mediatizacijos teorija susiduria su klasikinėmis socialinės teorijos problemomis, tokiomis kaip, pavyzdžiui, santykiai tarp struktūros ir veiksmo.

Viena vertus, mediatizacijos teoretikai vienareikšmiškai siekia išvengti kaltinimų technologinių determinizmu, kurie kliuvo kiek seniau panašų socialinės kaitos aiškinimą propagavusiai vadinamajai medijų teorijai (M. McLuhanas ir Toronto mokykla). Mediatizacijos teoretikai neigia vienakryptį medijų poveikį ir akcentuoja medijų ir visuomenės tarpusavio sąveiką. Bet tuo pačiu, pabrėždami abipusiškumą, jie nepateikia aiškaus šios kaitos mechanizmo.

Panašu, kad didžiama mediatizacijos teoretikų yra linkę priimti metodologinį individualizmą ontologiniame lygmenyje – jie tiria individų nuostatas ir medijų vartojimo pasirinkimus ir konstatuoja jų viršenybę kolektyvinių / holistinių nuostatų atžvilgiu. Antra vertus, kalbėdami apie mediatizuotos tikrovės kaitą, jie yra linkę atsižvelgti veikiau bendruosius socialinius procesus, kurie nėra redukuojami į individualius veiksmus, o tai leidžia teigti, kad jie postuluoja struktūrų pirmumą.

Šiame pranešime tvirtinsiu, kad mediatizacinio socialinės tikrovės kaitos aiškinimo problemos kyla iš dviejų šaltinių: (1) nesuformuluoto veiksmo ir veikėjo apibrėžimo ir (2) šiuo požiūriu nesuformuluoto medijų apibrėžimo. Išsprendus šiedvi problemas padidėtų tiek aiškinamasis mediatizacijos teorijos potencialas, tiek ir išryškėtų jos (o kartu ir komunikacinio socialinės tikrovės aiškinimo) vieta platesniame socialinės teorijos kontekste.

6 paralelinė sesija „Socialinių grupių galios santykių metamorfozės II“

323 auditorija

Moderatorė: Jurga Bučaitė-Vilkė

Socialinės ir teritorinės atskirties sąsajos Lietuvos retai apgyventose teritorijose

Viktorija Baranauskienė, Vidmantas Daugirdas, LSTC

Santrauka

Lietuvoje įsibėgėjo retai apgyventų teritorijų (toliau RAT) plitimo tendencija. RAT pasižymi mažu kaimo gyventojų tankumu, kuris siekia vos iki 12,5 gyv./km². 2017 m. duomenimis RAT priskirtinos net 22 Lietuvos savivaldybės. Tokiose teritorijose valstybinės regioninės politikos vykdymas tampa sudėtinga problema. Parama šioms teritorijoms turėtų užtikrinti gyventojų gerovę, tačiau ne visada tai daroma racionaliai. Taip yra ir todėl, kad susiduriama su didele gyventojų socialine ir teritorine atskirtimi. Šiame pranešime nagrinėjama teritorinės atskirties samprata. Tai dar gana naujas terminas, kuris plačiai nenagrinėtas. Teritorinė atskirtis gali būti apibūdinama kaip periferinių teritorijų, nutolusių nuo šalies ar regioninių centrų, kuriose pagrindines paslaugas teikiančios įstaigos yra toli, sunkiau pasiekiamos, gyventojams būdinga specifinė periferijos, paribio savimonė (Daugirdas ir kt., 2013, p. 115). RAT gyventojų teritorinė atskirtis ypač didelė, ji pasižymi ne vien tik atstumu iki paslaugas teikiančių centrų, bet ir sumažėjusia galimybe pasinaudoti paslaugas teikiančiomis įmonėmis ar įstaigomis, kai gyventojai neturi priemonių pasiekti jas, nes viešasis transportas yra sunykęs, o ir savo transporto, ypač pagyvenę žmonės, dažnai neturi. Taip gyventojų gerovę užtikrinančios paslaugos, darbo vietos tolsta nuo gyventojų. Todėl ištisi šalies regionai tampa retai apgyventi, juose itin bloga demografinė padėtis, jie nepatrauklūs investicijoms, sparčiai nyksta švietimo, sveikatos ir kitų įstaigų tinklas. Tai tik dar labiau gilina gyventojų socialinę ir teritorinę atskirtį, neigiamai veikia demografinius, socialinius ir ekonominius procesus. Lietuvoje sparčiai didėja probleminiai regionai, ryškėja gyventojų gerovės teritoriniai skirtumai.

(Ne)lygybės įvertinimas vidutinės gyvenimo trukmės rodikliu: konceptualus pagrindimas

Faustas Stepekonis, KU

Santrauka

Aktualumas. Lietuva iš kitų ES šalių išsiskiria ypač dideliais socialinės atskirties mastais remiantis įvairiais socialiniais bei ekonominiais rodikliais. Atsižvelgiant į PSO rekomendacijas, vienu pagrindiniu socialinės atskirties rodikliu laikoma Vidutinė (tikėtino) gyvenimo trukmė (VGT), tačiau nepateikiamas konceptualus išaiškinimas, kuo šis rodiklis yra išskirtinis.

Tikslas – išanalizuoti išskirtinius vidutinės gyvenimo trukmės rodiklio ypatumus, teikiančius jam prioritetinę reikšmę tarp kitų rodiklių, plačiai naudojamų socialinei atskirčiai įvertinti.

Politikai, specialistai, mokslininkai plačiai pripažįsta, jog vidutinės gyvenimo trukmės rodiklis apibendrinančiai atspindi visuomenės sveikatingumo ir gerovės lygmenį, taigi gali būti naudotinas gyventojų sluoksnių atskiroje šalyje socialinės atskirties

palyginimams. Visgi, šiomis savybėmis pasižymi ir eilė kitų socialinių bei ekonominių rodiklių. Pranešimo autoriaus nuomone, konceptualiai išskirtiniu tarp kitų rodiklių VGT turėtų būti laikomas dėl specifinio šio rodiklio ypatumo – natūralios biologinės ribos egzistavimo, kuri kai kurių mokslininkų nuomone yra apie 85 metai. Šią ribą galime įžvelgti praktikoje – prie jos artėja kai kurios aukščiausio išvystymo pasaulio šalys.

Dauguma kitų socialinės ekonomines kilmės rodiklių, naudojamų socialinei atskirčiai įvertinti, neturi „gamtinių“ ribų. Pvz., vieni pagrindinių – BVP, tenkantis atskiriems gyventojų sluoksniams; išsilavinimas, įvertintas mokymosi metų skaičiumi; sveiko gyvenimo trukmė; sergamumas tam tikromis ligomis ir t.t. – neturi natūralių ribų arba jos yra diskutuotinos.

Teoriija ir praktika parodė, kad VGT rodiklis turi šią ribą, todėl VGT artėjimas prie 85 metų turėtų būti laikomas nepaneigiamu įrodymu, jog socialinė atskirtis mažėja. Praktiškai tai reiškia, jog netgi geriausiomis sąlygomis gyvenantys gyventojų sluoksniai negali ženkliai viršyti 85 metų VGT, o visos šalies artėjimas prie šio lygmens nepaneigiamai liudija, jog gerėja prasčiausiomis sąlygomis gyvenančių sluoksnių gyventojų sveikatingumas ir gerovė – tai yra, mažėja „nelygybė“, didėja „lygybė“.

Apibendrinimas. Daugelyje pasaulio šalių ilgėjanti VGT yra bene ryškiausias sėkmingo vystymosi ir socialinės atskirties mažėjimo įrodymas, pasiektas visapusių žmonių gerovės augimu, o ypač tarp labiausiai pažeidžiamų gyventojų sluoksnių. Pastaruoju laikotarpiu Lietuvos gyventojų VGT sparčiai ir nuosekliai ilgėja. Pasaulio Banko (The World Bank) duomenimis, nuo 2007 iki 2015 metų Lietuvos gyventojų VGT pailgėjo daugiau nei ketveriais metais – nuo 70,9 iki 75,1. Mes ne tik ženkliai viršijame pasaulio gyventojų VGT (71,7 metų), bet jau aplenkėme Latviją (74,1), vejamės Estiją (77,1). Analizuojant ir šalinant nelygybes bei socialinę atskirtį didžiausią susirūpinimą dabar turėtų kelti ypatingai didelis Lietuvos moterų bei vyrų VGT skirtumas, siekiantis apie 10,5 metų.

Vyrų mirtingumo mažėjimas Lietuvoje. Nuosekli raida ar trumpalaikiai pokyčiai?

Daumantas Stumbrys, LSTC

Santrauka

Lietuvos vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė 2015 metais buvo trumpiausia ES, tačiau nuo 2007 metų užfiksuotas didžiausias teigiamas vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės pokytis per pastaruosius penkiasdešimt metų. Teoriniuose mirtingumo raidos modeliuose aukšti posovietinių šalių mirtingumo rodikliai siejami su didele sociodemografinė mirtingumo rodiklių diferenciacija, aukštu darbingo amžiaus vyrų mirtingumu. Šiame tyrime nagrinėjant mirtingumo pokyčių struktūrą, buvo atlikta dekompozicinė vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės analizė pagal amžiaus grupes ir mirties priežastis. Analizės metu naudoti Lietuvos statistikos departamento ir Eurostato duomenų bazėse pateikiami agreguoti mirtingumo duomenys. Tyrimo rezultatai vizualizuoti naudojant adaptuotą amžiaus piramidės metodą. Nustatyta, kad rekordiškai

didelis vyrų vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės augimas 2007–2015 metais slepia prieštarigus mirtingumo rodiklių pokyčius skirtingais nagrinėjamo laikotarpio etapais

Prekaritetas: vienos klasės požymių visuma ar visą žmonių persmelkianti būseną?

Ieva Dryžaitė, VDU

Santrauka

Lietuvoje politinėje ir viešojoje plotmėse didžiausias dėmesys siekiant apibrėžti bei suprasti skurdą ir socialinę atskirtį yra skiriamas materialinio skurdo priežasčių ir sąlygų analizei. Tačiau tokiu būdu skurdas ir jo samprata savotiškai yra sunivelijuojami į ekonomines jo kilmės priežastis, nepastebint kitokių jo apraiškų, kurias gali sąlygoti ne tik materialinės sąlygos, bet ir tokios dimensijos kaip gyvenimo šansai, galia, statusas, disponuojami kapitalai, gebėjimai, kultūrinis kontekstas, globalus kapitalizmas ir pan. Kadangi manoma, jog modernios ekonomikos kontekste ekonominis aktyvumas padeda individui suderinti asmeninius, profesinius, socialinius, psichologinius interesus ir bent iš dalies įprasminti kasdienybę, darbas dirbančiam asmeniui tampa kertine veikla nuo kurios priklauso kitos gyvenimo sritys. Tačiau analizuojant kintančias darbo sąlygas, labiausiai besireiškiančias lanksčiais, mažiau formalizuotais darbo santykiais ir atitinkamai dėl to mažėjančiomis darbo jėgos galimybėmis gauti socialines garantijas, pastebimas kintantis individo santykis su jo darbu.

Šiame pristatyme bus siekiama pristatyti teorines perspektyvas, kuriose kalbama apie dirbančius asmenis, bet dėl darbo pobūdžio, intensyvumo ir socialinio saugumo stokos patiriančius įvairias socialinės deprivacijos formas, besireiškiančias tiek labai ribotomis asmeninės ir profesinės socializacijos galimybėmis, integracijos stoka, saugumo ir stabilumo garantijų nebuvimu, laisvalaikio suvaržymu ar netekimu, asmeninių ryšių sutrūkinėjimu. Bendrąja prasme bus siekiama atsakyti į klausimą **ar galime modernioje visuomenėje kalbėti apie naująją klasę – prekariatą - ir išskirti šiai žmonių grupei būdingą požymių visumą?** Prekariatas yra sudėtingas fenomenas, be to nuolat kintantis tiek savo skaitlingumu, tiek savybėmis, tad jį tyrinėti empiriškai ypatingai sudėtinga. Tokius tyrimus apsunkina ir šio reiškinio globalumas, nes kiekvienas kontekstas sąlygoja savitas prekariato apraiškas, bet tuo pačiu kuria bendras prekariato būsenas ir patirtis. Prekariatas nėra klasė klasikine stratifikacijos teorijų prasme, nes jam nėra būdingas kažkoks ypatingas vientisas gyveno stilius, kalbėsena, kapitalų kiekis, požiūris ar sąmonė. Visus (esamus ar menamus) bendrumus užmaskuoja subkultūriškumas ir tampa sudėtinga išskirti skiriamuosius, savitus prekariato bruožus. Vis tik, nepaisant prekariato kompleksiskumo ir apsunkintų galimybių jį apibrėžti, negalima ignoruoti jo kaip *nesamo*. Analizuojant ir siekiant apibrėžti prekariatą, aktyviai naudojama prekariato samprata, kuri vis labiau siejama su bendražmogiška patirtimi būdinga postmodernios visuomenės atstovams. Taigi bendrąją prasme šis pristatymas bus tarsi įvadas siekiant apibrėžti prekariatą ir jo bruožus bei padiskutuoti, kokios prekariato apraiškos yra būdingos Lietuvai.

Socialinio būsto gyventojų portretas: jaunų asmenų patirtys

Inga Mikutavičienė, VDU

Santrauka

Lietuvoje socialinio būsto problematika vis dar išlieka menkai nagrinėjama tema tiek mokslo, tiek ir politikos lygmenyje. Dabarties tendencijos rodo, jog šalyje esanti nepalanki socioekonominė situacija apsunkina jaunų žmonių būsto įsigijimo ar nuomos galimybes, o augantis nepasiturinčių asmenų, daugiavaikių šeimų ir kitų pažeidžiamų grupių skaičius didina ir socialinio būsto poreikį. Tačiau, nežiūrint į taikomas politines bei vietos savivaldos iniciatyvas, socialinio būsto trūkumas išlieka opia problema.

Žiūrint iš kitos pusės, gyvenimas socialiniame būste susijęs su tam tikrais iššūkiais ir ypatumais: socialiniai būstai dažnai sutelkti vienoje vietovėje, juose koncentruotai gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės, kas sudaro sąlygas formuotis tam tikroms skurdo kultūros „klišėms“, kas stipriai įtakoja tolimesnes, ypač jaunų žmonių, gyvenimo perspektyvas.

Šio pranešimo tikslas – atskleisti jaunų asmenų, gyvenančių socialiniame būste, patirtis, lūkesčius bei aktualizuoti valstybės vaidmenį būsto ap(si)rūpinimo srityje.

Tyrimo duomenų pagrindą sudaro 10 giluminių interviu su socialiniame būste gyvenančiais jaunais (18-29 m.) asmenimis duomenys. Rezultatai atskleidė šias svarbias temines linijas aprašant socialiniame būste reziduojančių jaunų asmenų charakteristikas: apsigyvenimo socialiniame būste prielaidas, motyvus, valstybinių institucijų vaidmenį ir galimybes pasinaudoti įgyvendinamomis būsto aprūpinimo priemonėmis, tolimesnius ketinimus, pasaulėžiūrinis, kaimynystės ypatumus ir etc.

7 paralelinė sesija „Institucinės nelygybės trajektorijos“

206 auditorija

Moderatorė: Arūnas Poviliūnas

Socialinės nelygybės ir struktūravimosi šiuolaikinėje visuomenėje sąsajos su šeiminiėmis praktikomis

Vida Česnuitytė, MRU

Santrauka

Pranešimo tikslas – pristatyti teorinių prieigų, aiškinančių šeiminių praktikų sąsajas su nelygybe ir struktūravimosi šiuolaikinėje visuomenėje, analizės rezultatus.

Socialinė nelygybė sukuria nesėkmes, kurios sąmoningai ar nesąmoningai perduodamos iš kartos į kartą. Vaikystėje augę sunkiomis arba labai sunkiomis materialinėmis sąlygomis, tikėtina, kad ir suaugę turės panašias, nepaisant valstybės institucijų vykdomų politikų bei nevyriausybinių organizacijų veiksmų (Kanopienė, Mikulionienė, Česnuitytė, 2015). Nelygybės pasekmės, ypač neigiamos (skurdas, socialinė atskirtis, stigmatizacija,

socialinės įtampos, nesaugumas, kt.), skatina struktūravimosi pažinimą, kurio vienas iš pagrindinių šaltinių yra kasdienis žmonių gyvenimas.

Anot P. Bourdieu (1992), kolektyvinę klasifikaciją lemia individualių klasifikacijų bei priskirtų ir / arba priskiriančių individualių strategijų apsiungimas. Tokiu būdu, atskiros socialinės grupės gyvena skirtingose, savitose, bet pastoviose ir savi-pakankamose realybėse. Kita vertus, pozicijas hierarchizuotoje visuomenėje lemia ekonominių, kultūrinių, socialinių ir simbolinių kapitalų kiekiai ir jų kompozicijos, o siekiamos išlaikyti valdomus kapitalus šeimos praktikoje tam tikras strategijas (Bourdieu, 1998). Pagrindiniai tyrimo klausimai: kokios šeiminių praktikos ir kaip susijusios su socialinio statuso perdavimu iš kartos į kartą? Kokios šeiminių praktikos ir kaip susijusios su socialiniu mobilumu? Pagaliau, kaip šios sąsajos veikia makro-lygmenyje: palaiko socialinę nelygybę ar skatina poslinkius hierarchizuotoje visuomenės struktūroje? Pranešimas grindžiamas mokslinės literatūros analize.

Moterų ir vyrų užimtumo bei vaikų priežiūros sistemų modelių kaita Baltijos šalyse ir Lenkijoje: lyčių (ne) lygybės kontekstas

Sonata Vyšniauskienė, LSTC

Santrauka

Moterų ir vyrų lygybė yra esminė Europos Sąjungos vertybė. Siekiant įgyvendinti strategijoje „Europa 2020“ numatytus tikslus, užtikrinant socialinį teisingumą, lyčių lygybei turi būti skirta itin daug dėmesio. Vienas iš labai svarbių moterų ir vyrų lygybės aspektų – šeimos vaidmenų pasidalijimo klausimai. EIGE duomenimis, lyčių lygybės indeksas Lietuvoje siekia 40,2 balo, kai tuo tarpu Estijoje šis rodiklis 49,8, Latvijoje 46,9, Lenkijoje 43,7. Beveik visose ES valstybėse narėse, būtent moterims tenka skirti neproporcingai daugiau laiko vaikams prižiūrėti. 2014 m. ES duomenimis, vaikų priežiūrai ir ugdymui vieną valandą arba daugiau per dieną skyrė vidutiniškai net 41 proc. moterų ir tik 25 proc. vyrų. Tam, kad galėtume palyginti šeimos politiką skirtingose šalyse, reikia pasirinkti analitinę sistemą, kuri padėtų nustatyti panašumus ir skirtumus, kuriais valstybė padeda individams derinti profesinę veiklą ir šeiminių gyvenimą (Aidukaitė, 2010).

Tekste bus nagrinėjami du nelygybės aspektai: tėvystės motinystės atostogų sistema kaip galimybė ir apribojimo struktūra, bei socialiniai ir ekonominiai kontekstai, kaip perėjimo veiksniai. Siekiama pateikti išsamią nacionalinių motinystės ir tėvystės atostogų politikos apžvalgą šiose šalyse. Teorinis tyrimo pagrindimas remiasi segregacijos ir lyčių nelygybės teorijomis.

Šeimos politika, bei vaiko priežiūros sistemos nuolatos kinta visoje Europoje. Valstybės vaidmuo ir intervencijos turi didelę svarbą lyčių lygybės pokyčiams. Kai šeimos politika yra pagrindinė dabartinių socialinės gerovės valstybinių pertvarkymų dalis, tėvystės ir motinystės atostogų politikos planavimas yra simbolizuojantis intervencijas, apimančias

tokias sritis kaip užimtumas, šeima ir vaikų priežiūra, lytis ir šeimos ir profesinio gyvenimo pasidalijimo klausimai tarp vyrų ir moterų (Kurowska, 2014).

Straipsnio tikslas atlikti moterų ir vyrų užimtumo bei vaikų priežiūros sistemų modelių analizę Baltijos šalyse ir Lenkijoje, remiantis Europos Sąjungos išleistomis direktyvomis, EIGE duomenų šaltiniais, Eurostat ir Leave Network duomenų bazių pagalba pateikti esamą situaciją vyrų ir moterų (ne) lygybės kontekste.

Bevaikystės sociokultūrinis diskursas Lietuvoje: spausdintos ir elektroninės žiniasklaidos analizė

Lina Šumskaitė, Gražina Rapolienė, LSTC

Santrauka

Pastaraisiais dešimtmečiais bevaikių moterų dalis Vakarų Europos šalyse bei Lietuvoje didėja (*Human Fertility Database*; Stankūnienė et al., 2013). Nors bevaikystė mokslininkų įvardijama kaip vienas iš šeimos transformacijos bruožų šalia didėjančio skyrybų skaičiaus, plintančios kohabitacijos, pirmo vaiko susilaukimo atidėjimo, tačiau ji neretai ideologizuojama. Kai kurie autoriai bevaikystės reiškini, ypačingai savanoriškos bevaikystės, sieja išimtinai su individualistinių vertybių plitimu ir egocentriška visuomene (Siegel, 2013).

Vis dėlto pripažįstama, kad bevaikystė turėtų būti analizuojama kompleksiskai, nes ją paprastai sąlygoja ne vienas, o keli veiksniai. Autoriai (Keizer, 2010; Berrington, 2004; Sobotka, 2004) išskiria bent tris bevaikystės tipus: a) „nesavanorišką“, kai moteris negali susilaukti vaikų dėl fiziologinių priežasčių; b) „savanorišką“, kai sąmoningai apsisprendžiama neturėti vaikų; ir c) „nulemtą aplinkybių“, kai vaikų neturėjimą nulemia ne apsisprendimas neturėti vaikų, o keli trumpalaikiai sprendimai, kurių pasekmės ilgainiui lemia vaikų neturėjimą: pirmas nėštumas atidėliojamas, profesinė karjera stipriai riboja šeimos ir darbo derinimo galimybes, išsiskiriama su partneriu ir ilgainiui liekama be vaikų (Buhr, Huinink, 2014, Keizer, 2010). Sociokultūrinis kontekstas taip pat kinta, sudarydamas terpę „pateisinti“, „priimti“ skirtingus bevaikystės tipus.

Lietuvoje bevaikystės sociokultūrinei analizei nebuvo skirtas pakankamas dėmesys. Pastarąjį dešimtmetį viešame diskurse vis dažniau pasigirsta „savanoriškos“ bevaikystės istorijos bei vertybiniai šio reiškinio vertinimai (Leonavičiūtė, 2012). Tuo tarpu kompleksinio žvilgsnio bei „nesavanoriškos“ ir „nulemtos aplinkybių“ bevaikystės pristatymo viešame diskurse pasigendama. Pranešime bus pristatoma 2011-2016 m. spausdintos ir elektroninės žiniasklaidos turinio analizė, leisianti atskleisti, kokios prasmės siejamos su bevaikyste, koks bevaikių žmonių socialinis statusas, apskritai, koks sociokultūrinis diskursas bevaikystės klausimu vyrauja Lietuvoje.

Pakartotinių santuokų Lietuvoje kūrimo ilgalaikės tendencijos

Ernesta Platūkytė, VDU

Santrauka

Gausėjantis ištuokų skaičius praplečia ratą žmonių, kurie, iširus ankstesnei santuokai, vėl patenka į „santuokinę rinką“ ir gali sukurti šeimas su nauju partneriu; taigi skyrybos individui suteikia galimybę dar kartą apsispręsti, ar kurs naują partnerystę, ar liks vienišas. Pranešime bus apžvelgiamos pakartotinių santuokų kūrimo tendencijos ilgalaikėje perspektyvoje skirtingais XX a. dešimtmečiais Lietuvoje. Analizė atliekama apžvelgiant teisinę santuokų ir ištuokų registravimo tvarką, galiojusią mūsų šalyje XX a. pradžioje, ir analizuojant prieinamus empirinius demografinius duomenimis.

Apžvelgus teisinę civilinių santuokų registracijos ir ištuokų legalizavimo tvarką išryškėja, kad skyrybos išliko neatsiejama Lietuvos išgyvento sovietinio palikimo dalis, smarkiai įtakojanti šiuolaikinių asmenų pasirinkimą. Legalizavus skyrybas pradėjo augti pakartotinių santuokų demografiniai rodikliai. Žvelgiant į šį procesą iš ilgalaikės perspektyvos nesunku pastebėti, kad pakartotinai sukuriamų santuokų skaičius didėja tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų, tačiau vyrų pozicija visuomet yra palankesnė tuokiantis pakartotinai. Taigi akivaizdu, kad lytis ir amžius yra svarbūs veiksniai, lemiantys partnerystės istorijų eigą po skyrybų.

Gimstamumo kitimo, laimės lygio ir lyčių (ne)lygybės, (ne)teisybės sąsajos

Dovilė Galdauskaitė, VDU

Santrauka

Pastarąjį dešimtmetį demografijos tyrimuose vis daugiau dėmesio skiriama vaikų susilaukimo ir subjektyvios gerovės ryšiams. Siekiant paaiškinti naujausias gimstamumo tendencijas reikalinga kompleksinė problemos analizė, siūlomos naujos analizės perspektyvos, viena iš jų – 2009 m. Billari pasiūlyta laimės ir vaikų susilaukimo sąsajos perspektyva, kuri besivystydama apima institucinio konteksto ir kintančių lyčių vaidmenų modelių, lyčių (ne)teisybės dėmenis.

Pranešimo tikslas – apžvelgti ir apibendrinti pagrindinių perspektyvų, aiškinančių gimstamumo tendencijas laimės ir lyčių vaidmenų, lyčių (ne)teisybės sąsajos kontekste, bruožus.

Pagrindinė laimės ir vaikų susilaukimo sąsajos perspektyvos idėja – laimę ir vaikų susilaukimą sieja abipusio priešastingumo ryšys: laimės poreikis gali būti vaikų susilaukimą skatinantis veiksnys arba atvirkščiai – susilaukusieji vaikų tampa laimingesni. Remiantis naujausiais gimstamumo ir laimės sąsajos tyrimais, svarbiausi veiksniai modeliuojantys vaikų susilaukimo ir laimės, kaip subjektyvios gerovės komponento, sąsajas yra lyčių vaidmenų modeliai bei darbo ir šeimos vaidmenų derinimo galimybės. Tokia perspektyva naudinga siekiant paaiškinti vaikų susilaukimo sprendimus, gimstamumo kaitą ir ypač žemo gimstamumo tendencijas.

Vaikų (ne)susilaukimo sprendimai priimami abiejų partnerių, kurie gali turėti skirtingą požiūrį į lyčių vaidmenis, darbo ir šeimos vaidmenų derinimą, tačiau gerovės maksimizavimo individai siekia atsižvelgdami į struktūrinius suvaržymus ir galimybes. Siekiant, kad gimstamumo rodikliai ir laimės lygis būtų aukšti, reikia individo poreikius atitinkančių galimybių struktūrų, leidžiančių palaikyti lyčių teisybę ir egalitarinius lyčių santykius. Esant tradiciniams lyčių vaidmenims, lyčių lygybės lygis tampa/yra žemas, tačiau yra atitikimas tarp poreikių ir galimybių, dėl to gimstamumo lygis – pakankamas siekiant užtikrinti kartų kaitą ir laimės lygis aukštas. Vykstant moterų/lyčių revoliucijai, pereinamajame etape prie kito lyčių vaidmenų pusiausvyros modelio, lūkesčiai ir galimybių struktūros neatitinka, todėl gimstamumo rodikliai ir laimės lygis yra žemi. Norint, kad įsitvirtintų naujas lyčių vaidmenų modelis reikia, jog egalitariniai lyčių vaidmenys atitiktų didelės visuomenės dalies normatyvinius lūkesčius ir prie jų adaptuotųsi socialinės institucijos bei šeima. Tada gimstamumo rodikliai ir laimės lygis didėja. Perėjimo prie naujo lyčių vaidmenų modelio greitis priklauso nuo į šeimą ir individą orientuotų institutų prisitaikymo, lyčių vaidmenų konflikto lygio, socialinio pasitikėjimo ir socialinės stratifikacijos.

8 paralelinė sesija (325 aud.) “Sociopolitinė kaita ir saugumo diskursai”

Moderatorė: Aistė Balžekienė

Politinio pokyčio konceptualizacijos Alaino Badiou ir Jacqueso Ranciere teorijose

Karolis Jonutis, VU

Santrauka

Pranešime bus nagrinėjamos Alaino Badiou ir Jacqueso Ranciere politinės teorijos siūlomos politinio pokyčio konceptualizacijos. Autoriai kritikuoja liberaliose atstovaujamosiose demokratijose vyraujančią ideologijų niveliaciją, savo politiniu subjektu pasirinkdami marginalias visuomenės grupes, kurios aktyviais kolektyviniais veiksmais gali sutrikdyti esamą status quo. Abu autoriai siūlo praxis teorijas, kuriose pagrindžia tiek minties įtaką transformuojant materialų pasaulį, tiek atvirkščiai, materialinio pasaulio įtaką teorijai. Šiame pranešime bus bandoma atskleisti politinės transformacijos koncepcijų logiką ir parodyti jų ribotumą.

Žlugus komunistiniams režimams, kapitalizmas ir liberali demokratija triumfavo. Senosios ideologinės kovos buvo pamirštos, nes tiek kairieji, tiek ir dešinieji neoliberalią ekonomiką postulavo kaip neišvengiamą. Politiniai debatai, apsiribojantys ekonomikos sukeliama lokalių problemų valdymu, eliminavo pačią politinę dimensiją, taip sukeldami identifikacijos krizę kairiosiose politinėse partijose, o kairiosios politinės krypties teoretikus priversdami permąstyti klausimus: ką reiškia politika kaip kolektyvinis veiksmas, kas yra kairiosios politikos subjektas ir ar įmanomas radikalus egalitarinis politinis pokytis?

Alaino Badiou ir Jacqueso Ranciere politinės teorijos yra išskirtinis bandymas spręsti šias problemas, atmetant trečiojo kelio ideologinę niveliaciją, postmodernų subjekto išskaidymą, mokslinį pozityvizmą, ar bet kokią transcendentiniais argumentais (Dievo ar žmogaus koncepcijomis) paremtą teoriją. Jie yra kritinės tradicijos, pabrėžiančios emancipaciją ir kovą prieš priespaudą, kurią inspiruoja B. Spinoza, Ž. Ž. Ruso, G. Hegelis ir K. Marksas, atstovai. Abu autoriai nepriklauso vieningai filosofinei mokyklai, jų teorijos yra skirtingos ir kai kuriais atvejais visiškai nesuderinamos, juos vienijantis ir išskiriantis iš kitų bruožas yra bekompromisus universalus ir radikalus politinio pokyčio, vedančio prie egalitarinės visuomenės, kuris remiasi aktyviai veikiančiu subjektu, deklaratavimas.

A. Badiou politinė teorija yra paremta įvykio koncepcija, kurioje įvykis suprantamas kaip radikalus politinis pokytis. J. Ranciere teorijoje politika yra tiesiogiai susijusi su marginalių grupių, kurių balsas nėra girdimas, intervencija nukreiptą prieš egzistuojantį status quo. Abi šias teorijas jungia emancipuojančio politinio pokyčio akcentavimas, kuris remiasi radikaliai egalitarine prielaida.

Pasitikėjimas ir jo alternatyvos Lietuvoje

Inga Gaižauskaitė, LSTC

Santrauka

Pasitikėjimas yra svarbus socialinio ir politinio gyvenimo resursas. Įvairių sričių mokslininkai analizuoja pasitikėjimo reikšmę individo, grupės, organizacijos, platesnio masto sistemų, visuomenės lygmenyse. Iš esmės sutariama, kad pasitikėjimas įgalina ir / ar palengvina įvairaus lygmens socialines sąveikas, procesus, sistemų veikimą.

Iš kitos pusės, analizuojama, kokias pasekmes sukelia pasitikėjimo trūkumas. Kaip teigia P. Sztompka (1999), esant pasitikėjimo trūkumui, pasireiškia jį pakeičiančios alternatyvos, pavyzdžiui, korupcija. Taip ypač aktualu demokratijos veikimo kontekste. Pranešime siekiama apžvelgti socialinio pasitikėjimo ir pasitikėjimo politikos institucijomis lygmens kaitą Lietuvoje 1990-2017 m., įvertinti, ar pasitikėjimas vis dar yra trūkstamas resursas bei kokios alternatyvos pasireiškia pasitikėjimo vakuume.

Pristatymas remiasi prieinamais nacionalinių bei tarptautinių tyrimų duomenimis, kuriuose per minimą laikotarpį dalyvavo Lietuva ir buvo matuojamas pasitikėjimo lygmuo (pvz., Pasaulio vertybių tyrimas, Europos vertybių tyrimas, Europos socialinis tyrimas, Europos gyvenimo kokybės tyrimas, Eurobarometras ir kt.).

Skirtingų švietimo sistemų modelių link: posocialistinių šalių švietimo nelygybės analizė

Dovilė Stumbrienė, VU

Santrauka

Posocialistinės šalys turėjusios panašias, o kai kuriais atvejais identiškias, švietimo sistemas, po komunistinės sistemos žlugimo pasuko skirtingų švietimo sistemų modelių link. Švietimo sistemos gali būti analizuojamos iš švietimo nelygybės perspektyvos, kaip vienos iš pagrindinių švietimo reformų tikslų. Lyginamajai posocialistinių šalių švietimo

nelygybės analizei atlikti buvo naudojami tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA 2015 duomenys. Švietimo nelygybė buvo analizuojama remiantis akademinė nelygybe (mokinio pasiekimai) ir socialine nelygybe (ekonominis-socialinis statusas). Švietimo nelygybei nustatyti buvo sudaryti daugiapakopės regresijos modeliai ir analizuojamos 26 Europos šalių švietimo sistemos. Kiekviena mokykla, jos mokiniai atspindi tos vietovės populiaciją, tačiau kai kuriuose šalyse, kur mokyklų selektyvumo ir mokinių grupavimo pagal gebėjimus mastas yra didelis to atspindžio nebelieka. Šiose šalyse padidėja mokinių pasiekimų ir ekonominio-socialinio statuso tarpmokyklinė variacija, kas siejama su akademinės ir socialinės nelygybės augimu. Nustatyta, kad daugiau nei trečdalis (35%) gamtos mokslų pasiekimų variacijos atitenka tarp mokyklų, klasiokų įtaka mokinių pasiekimams vaidina svarbų vaidmenį visose analizuotose 26 Europos šalyse (klasiokų ekonominio-socialinio statuso įtaka mokinio pasiekimams yra 3,9 karto didesnė nei paties mokinio). Remiantis gautais švietimo nelygybės rezultatais, galima teigti, kad posocialistinės šalys pasirinko skirtingus švietimo sistemų modelius.

Traditional voters or postmodern citizens? Citizenship typology in Lithuania

Jūratė Imbrasaitė, VDU

Santrauka

Democracy is rather fragile, when it is based on formal democratical institutions. Support for governmental institutions and citizen participation in the process of political governance is an essential condition for the functioning of democracy and ensuring the stability of society. Citizens are free to choose a number of ways to influence the political process. However, not all modes of political participation are equal with respect to the consolidation of newly established democratic system. Support for democracy, high levels of institutional trust and conventional modes of participation constitute a precondition for a stable democratic system. On the other hand, other authors argue that participation in legal protest actions may be considered as acts of self-expression and it is not dangerous for stability of democracy.

The focus of this paper is to identify and to investigate types of citizenship in Lithuania. What groups of citizens in Lithuania may be distinguished in accordance with their level of interest in politics, political efficacy, trust to political institutions and participation in political acts? What are the factors that determine the differences between types of citizens? What are the causes and explanations of different patterns of political trust and participation between types of citizens?

Based on the survey conducted in Lithuania in 2010 and 60 semi-structured interviews, the paper draws conclusions that four types of citizens (trustful reserved, traditional voters, distrustful active, distrustful non-active) may be identified and they significantly differ by age, membership in nongovernmental organizations, interpersonal trust, evaluations of his/her own economic situation before the Independence in comparison with present one, satisfaction with life and evaluations of procedural justice

in local government. From theoretical perspectives of active traditional and postmodern citizenship, the characteristics of identified groups are mixed, because of socioeconomic and cultural conditions in Lithuania.

Regioninių saugumo diskursų kaita: Lietuvos, Lenkijos ir Vengrijos atvejų tyrimas

Mindaugas Norkevičius, VDU

Santrauka

Regionų vaidmuo tarptautiniuose santykiuose ir saugumo studijose tampa sudėtingesnis dėl įvairių faktorių, kurie nuolat keičia nacionalinių valstybių ir kitų tarptautinės sistemos veikėjų vaidmenį, įtaką, identitetą bei motyvaciją globaliame kontekste.

Tarptautinių santykių kontekste regionalizacija apibrėžiama kaip procesas, kurio metu formuojasi regionai kaip atskiri geopolitiniai vienetai. Tai lemia tam tikroje valstybių grupėje vykstantis bendradarbiavimas politinėje, ekonominėje ir saugumo srityse. Pasaulį, susidedantį iš regionų, vienija ekonominiai ir socialiniai regionalizacijos procesai ir regionalizmo struktūros. Ekonominis, saugumo, institucinis, socialinis bei identitetų formavimosi integracijos procesas, kurio metu formuojasi regioninės darbotvarkės, identitetai ir tęstinumas, sujungia regioninio bendradarbiavimo procesus. Analizuojant skirtingų valstybių atvejus – Lietuvos, Lenkijos ir Vengrijos galima įvertinti kaip valstybės esančios tame pačiame regione turi skirtingus saugumo suvokimo prioritetus.

Valstybių prioritetai kinta reaguojant į tarptautinę aplinką, valstybių vidaus politiką, regioninius, subregioninius procesus, įvykius kaimyninėse šalyse. Taip valstybės regioninė tapatybė, apimanti darnų vystymąsi bei socialinę integraciją regione, įgyja papildomų elementų, kurie įtraukiami į užsienio politikos darbotvarkę ir tampa nacionalinės tapatybės dalimi. Šie procesai yra tam tikras atsakas į išorės procesus, darančius įtaką nacionalinių institucijų prioritetų formavimui.

Stendiniai pranešimai

Skirtingi kaimynystės supratimai ir gyvenimai tarp nuomininkų ir būsto savininkų segmentų Lietuvoje

Apolonijus Žilys, VDU

Santrauka

Būsto valda ir gyventojų nuosavybės santykis su gyvenamąja vieta (t.y. ar asmuo gyvena nuosavame ar nuomojamame būste reprezentuoja) ne tik skirtingas ekonomines pozicijas modernioje visuomenėje, bet lemia ir skirtingus namų ūkio gyvenimo šansus bei ši būsto pozicija gali struktūruoti reikšmingai skirtingus socialinius kaimynystėje. Pranešime bus siekiama atskleisti kaip būsto nuosavybė palyginus su būsto nuoma Lietuvoje gali būti apibendrintas kaip socialinis institutas, kuriam būdingas vertybinis “gero” ir “kokybiško” gyvenimo rezidencijos jausmas, tapęs normatyviniu įsitikinimu

visuomenėje (ir ne tik tarp atskiro būsto savininkų segmento). Iš sociologinės perspektyvos, būsto nuosavybė tampa kaimynystės stabilizaciniu faktoriumi, kai būsto nuomotojai menkai ar visai neasocijuoja su gyvenama kaimynyste, o nuosavybės institutas koreliuoja su tam tikru bendrystės kaimynystėje jausmu ir skatina kurti reikšmingus socialinius ryšius (kaip draugystė, familiarumas tarp šalia gyvenančių ir pan.). Galiausiai visa tai apibrėžia gyvenamos aplinkos kontrolės skirtingus lygius tarp būsto nuomininkų ir savininkų, bei didesnį saugumą ir egzistencinį saugumą jausmą tarp būsto savininkų. Nors minėti skirtumai tarp būsto nuosavybės ir nuomos yra būdingi daugumai kapitalistinių visuomenių, bet posovietinės transformacijos ir būsto politikos instrumentų įgyvendinimo pasekmės (ypač būsto privatizacijos etapas ankstyvojoje Lietuvos nepriklausomybėje) įsiterpia į šiuos skirtumus ir susegmentuoja pačią būsto savininkų klasę, nes pastebimi minėto kokybiško gyvenimo skirtumai tarp skirtingų būsto savininkų kohortų – senųjų gyventojų, būstą privatizavusių pirmuoju Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiu, ir jaunų gyventojų, būstą įsigijusių antruoju Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiu.

Paramos būstui išsinuomoti sistema Lietuvoje: tarp stigmos ir gerovės disciplinos

Rasa Indriliūnaitė, VDU

Santrauka

Gerovės valstybės socialinės paramos politika formuodama savitą socialinės paramos poreikio ir poveikio realybę, išryškina disciplinuojantį valstybės vaidmenį, kuris, siekiant palengvinti paramos našumą ir administravimo mechanizmus, realizuojamas pasitelkiant įvairias sankcijas, nukreiptas į paramos gavėjus. Pranešime siekiama atskleisti gerovės valstybės vaidmenį būsto politikos sektoriuje, pasitelkiant aprūpinimo socialiniu būstu sistemos atvejį. Lietuvos būsto sektoriaus žemėlapyje dominuojant privačiai būsto nuosavybei (88,6 proc.), o būsto nuomos sektoriui sudarant tik 11,4 proc. (įskaitant valstybės remiamą socialinį būstą), ap(s)rūpinimas būstu nemažai daliai visuomenės grupių, tampa gana komplikuotas. Viena šių grupių – jaunimas ir jaunos šeimos, kurių individualios apsirūpinimo būstu karjeros perspektyvos dabartinėje šalies būsto politikos situacijoje yra gana ribotos. Nors Vyriausybės 2014-2020 m. nacionalinės pažangos programoje yra numatomas kryptingas būsto prieinamumo didinimas pažeidžiamoms gyventojų grupėms, vis tik šalyje bendrojoje eilėje socialinio būsto laukiantiems mažas pajamas gaunantiems asmenims (jaunoms šeimoms, neįgaliesiems, likusiems be tėvų globos asmenims, šeimoms, auginančioms tris ir daugiau vaikų ir kt.) socialinio būsto nuomos tenka laukti 20 ir daugiau metų (Valstybinio audito ataskaita, 2017). Sykiu, jaunoms šeimoms skiriama socialinė parama ne retą jų „įkalina“ gaunamų minimalių pajamų rémuose – stengiantis išlaikyti garantijas į skirtą socialinį būstą – neskatina siekti didesnių pajamų. Gerovės disciplina esamų ar potencialių socialinio būsto gavėjų atveju reikiama ir per prievolę deklaruoti bendrą ūkį tvarkančių asmenų pajamas ir turtą bei gyvenamąją vietą. Šie mechanizmai, viena vertus, apsunkina galimybę gauti paramą į

socialinį būstą neįregistravusiems santuokos asmenims, kita vertus, atveria galimybes piktnaudžiauti situacija.